

ANTONÍN ŠORM

**POVĚSTI
o
ČESKÝCH
ZVONECH**

SBÍRKA POVĚSTI

PRAHA 1926

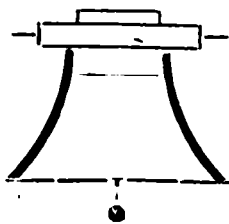
Knihtiskárna V. KOTRBA Nakladatelství

Kč 3.50

POVĚSTI O ČESKÝCH ZVONECH.

SEBRAL

ANTONÍN ŠORM.

PRAHA 1926.

— Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba. —

Úvodem.

Ve všech našich farnostech hledí nyní štědrá ruka a zbožná mysl doplniti v oněmělých zvonících mezery, které zavinila bezohledná ničivá furie války. Není neděle, není svátku, aby v některém městě a několika českých dědinách neshromažďoval se lid k vznešenému a jímavému úkonu, jakým je svěcení zvonů; bude snad proto i dosti časové pověřiti si tajemných a zajímavých prvků krásné naší národní poesie lidové, která věnovala českým zvonům tolik pozornosti. Při tom zajisté vzpomeneme vždy, že zvony nejsou jen krásné hudební nástroje a umělecké výrobky našich českých zvonářů, ale jako posvátné potřeby církevní obřadem posvěcené zároveň „posly a hlasateli říše nebeské“.

Dojemné jsou legendy a zkazky všech národů o původu zvonu. Křesťanská legenda vypráví o sv. Paulínu, biskupu v Nole, že procházel se kdysi zahradou a viděl, kterak všechny zvonkovité květy stále se naklánějí a z nich se linou lahodné zvuky. Tento zjev uvedl na myšlénku, vytvořiti kovové zvony, které by hlásaly čest a slávu Boží. Neméně dojemná je česká báje Chodů, jak ji podal profesor Hruška. Jaké oblibě těšily se zvony mezi českým lidem, svědčí dlouhá řada pověstí, z nichž uvádím v této sbírce sedmdesát; mnohé prvky

*

v pověstech o zvonech potopených, vyrytých a vyměněných opakují se velmi často, proto zařazeny zde jen některé varianty. V zájmu vlastivědy a naší kulturní historie o českých zvonech bude velmi povděčen za každé upozornění na místní varianty pověstí uvedených, jakož i za pověsti o zvonech zde neuvedené. — Vítány budou též pověsti z Moravy, Slezska a Slovenska.

Původ zvonů.

Smutno, přesmutno bývalo člověku vyhnanému z ráje, hledíval-li na práci rukou svých a viděl, že místo rajských květů přes všechn pot a přes všechno přičinění jeho roste mu na roli hloží a bodláčí. Ale po práci býval mu sladkým odpočinek a s radostí největší a s vděkem naslouchával zvláště tlukotu srdce svého, jsa rád, že mu ani za branami rajskými nepřestalo tlouci pro Boží slávu, pro pravdu a právo, pro dobro a krásu. Když pak vzáhláváje zemi znenadání dokopal se hroudly zlata, uminil si, že vzácný kov obětuje Bohu a že jej pro tuto oběť obdělá v podobu nejvzácnějšího pokladu na zemi — v podobu lidského srdce.

I začal s chutí pracovati o zlaté hroudě. A že byl úmysl jeho upřímný. Bohu zalíbila se ta snaha člověka tak, že poslal anděla, aby mu odevzdal nástroj, jímž by svaté předsevzetí své mohl zdárně vykonati. Bylo to olověné kladívko, jímž měl člověk zlatou hroudu šetrně a vytrvale tepati, až by nabyla žádoucího tvaru.

Člověk vděčně přijal z ruky andělovy nepatrný nástroj a tepal i pracoval a dílo pod rukama jeho nabývalo zřetelnějších tvarů, až náhle — div divoucí — když byl skoro v polovici práce, vzácná hmota, jakoby se byla vzepřela jeho snaze, počala se mu pod rukama šířiti, uvnitř pak povstávala

dutina pod každou ranou větší a větší. Všechnu užaslý uštal člověk v tepání a v rozpacích se díval na podivné dílo. Aj, tu náhle anděl zase stojí před ním. bere mu olověné kladivo z ruky a mlčky je přivěšuje do středu zlaté dutiny. Pohne rukama celým dílem a hle, zvuk překrásný zazní čistým, proráženým vzduchem a proniká až k srdci člověka, rozněcuje v něm libými tony vrozené nadšení pro slávu Boží, pro právo a pravdu, pro dobro a krásu, ano utěšuje i jeho žal ze ztráty ráje.

„Tak přijal Hospodin,“ dí anděl, „oběť srdce lidského a sám posvětil ji pro věčnou památku těmito rajskými zvuky. Ty pak jimi posiluj v sobě svaté nadšení i konejší žal svůj!“

I pověsil anděl oběť zlatou, první zvon, na vysoký dub a přivázal k ní nejdelší stonek břečťanu, jenž dub obrůstal, aby člověk mohl přicházeti a zvoniti. A dal svatému zvonu i jméno — Srdce Lidské.

Přibývalo však lidí na světě a mezi nimi přibýlo i zlých. Jim znelibili se nebeské zvuky zázračného zvonu, vyzvánějící po celém světě širém od východu slunce až na západ slávu Boží, pravdu a právo, dobro a krásu. Ano našel se i první Jidáš, jenž v noci lstivě přikradl se k dubu, na němž visel zlatý zvon, přeřízl popínavý stonek břečťanu, jenž byl ke zvonu přivázán. Ale sám zděsil se činu svého, když tu ve vrcholu dubu udělala se náhle zář a v ní bylo viděti anděla, an zázračný zvon Srdce Lidského odvázuje a pryč odnáší...

Nastal poplach pro ztrátu zvonu a nastal smutek a pláč. Spravedlivým zželelo se té ztráty tak, že počali znovu přemýšleti a pracovati o kovech rozličných, až se jim opravdu podařilo obdělati je v podobu prvního zvonu zlatého. Poněvadž pak byla i jejich snaha poctivá a úmysl dobrý, Hospodin požehnal i dílo jejich zvláštním půvabným zvukem, jenž v rozličných obměnách dle velikosti a čistoty zvuku znívá velebně a slavně, bolestně a

žalně. Ale že byly zvony ty jen z ruky lidské, zvuk jejich slábne a umírá v určité dálce. V odvetu pak za pojmenování andělské dávají lidé svým zvonům jména nebešťanů.

Zvon zlatý Srdce Lidské odnesl a schoval anděl ve ztraceném ráji. Jen dvakráte ještě slyšelo lidstvo jeho zvuky. Poprvé, když anděl zvěstoval Panně, že přijde Mesiáš a ona že se stane jeho matkou, podruhé vyzváněly jím andělé nad Betlemem Slávu Bohu na výsosti a mír lidem dobré vůle na zemi.

Ale zlatý zvon Srdce Lidské bude ještě vrácen světu a bude zase velebnými zvuky sílit nadšení i konejšit žaly. Vráť se, jakmile spravedlnost v srdcích lidských vrchu nabude nad nepravostí.

Naposled bude jím vyzvánět zas ruka andělova, až Ježíš Kristus přijde soudit živých i mrtvých. Tehdy zalehnou velebné jeho zvuky do srdcí lidských tak mocně, že zmizí z nich poslední skvrny všeliké zloby a mnozí obrátí se v kání tak upřímně, že svatý zvon otevře jim království Boží.

(Fr. Hruška: „Jiskry z popela.“)

Velký zvon u sv. Víta v Praze.

Na věži svatovítské visí největší zvon v Čechách. ba jest prý na světě jen málo zvonů, které by jej předčily. Když ohromný tento zvon na věž vytáhnout býti měl, byla arcí dobrá rada drahá, neboť jej šestnáct párů koní muselo táhnouti, než se s ním pod věž dostali. Zde ale jím nemohl nikdo hnouti, neboť i nejtlustší řetězy a provazy jako nitky se přetrhaly. Král, který z oken hradu na toto marné namáhání dělníků pohlížel, povolával umělce a stavitele k dílu tomu, zvon se ale s místa nehýbal. Tu přišla ke králi nejstarší dcera jeho, která velmi učená byla, žádajíc o dovolení,

aby směla zvon na věž vytáhnouti. Král podivil se žádosti této, svolil k ní však přece, a princezna dala nyní přípravy k podniku tomu konati. Sestavila totiž stroj tak umělý, že jeho složení ani největší učenci neporozuměli; pak utkala též hedvábný provaz, jímž měl zvon do výše vytažen býti. V ustanovený den se sešlo množství lidí na Hradčany, neboť každý chtěl princeznu při divotvorné práci její viděti. Když vše přichystáno bylo, přistoupila princezna ke stroji a počala klikou točiti; hedvábný provaz se napnul a k podivení všech přítomných začal se zvon zvolna do výše pohybovati. Za krátko byl nad lešením uprostřed věže, odkud jej dělníci už snadno do věže dostali. Veškerá Praha princezně blahorečila, když se velebné zvuky velkého zvonu svatovítského po královském městě rozlehati počaly. Nyní ale chtěli umělci též složení stroje princeznina seznati, ale princezna je hrdě odbyla a dala zase stroj rozložit, načež jej vlastní rukou zničila, aby ni památky po něm nezůstalo.

(Jos. Svátek: „Pražské pověsti a legendy“, díl I., str. 61.)

Umíráček Karla IV.

Císař Karel IV., Otec vlasti, ubíral se k smrti. Kolem smrtelného lože jeho stáli truchlící synové jeho i dvořané, ba veškerá Praha byla toho dne ve smutek pohřížena. Arcibiskup pražský modlil se s ním a posloužil mu posledními svátostmi. Obličej císařův zářil již mírem nebeským, arcibiskup dokončil modlitbu a poodstoupil od lože, neboť se Karel k synům svým obrátil, aby se s nimi naposledy rozloučil. V tom okamžiku zazněly jako způsobeny kouzelnou mocí tři rány zvonů se všech věží pražských, na věži svatovítské

pak zároveň zazněl umíráček. „Hle, dítky mé,“ zvolal císař, „již volá mne Pán! Bůh buď s vámi na věky!“ To byla poslední slova jeho. Za slavného vyzvánění všech zvonů pražských ubírala se duše Otce vlasti české vzhůru k andělskému kůru. Zvoník svatovítského chrámu však velice užasl, když umíráček zníti slyšel, neboť klíče od věže měl u sebe. Běžel rychle na věž a s hrůzou posvátnou spatřil, kterak umíráček sám sebou pohybuje a ostatní zvony odměřenými ranami jej provázejí. Podobně zvonily na ostatních věžích pražských zvony samy od sebe, císaře Karla takto slavně na onen svět provázejíce. Po vlasti české rozlétla se pak pověst o divu, za něhož se byl milovaný Karel IV. se světem rozloučil.

Pověst tato dobře je známa z našich čítanek, kde otisk její ve verších Josefa Wünsche pod názvem: „Tajemná hrana.“

(Jos. Svátek: „Pražské pověsti a legendy“, díl I., str. 61.)

Zvon ve vížce u sv. Klimenta v Praze.

Ve vížce kostela sv. Klimenta v Starém Městě pražském visí zvon, o kterém již ode dávna šla pověst, že vždy hnutím neviditelným zvoníval a výstrahu dával, kdykoli nějaké neštěstí zemi českou zastihnouti mělo. Pocházíť zvon tento z kostelíka sv. Pankracia za vyšehradskou branou, jenž byl při obležení Prahy od Švédů 1648 zbořen, aby z něho nepříatelé městu škoditi nemohli; zvon jeho pak odnesli Jesuité do Prahy a zavěsili jej ve svém chrámě u sv. Klimenta.

(Jos. Svátek: „Pražské pověsti a legendy“, díl I., str. 95.)

Zvon Lochmar u sv. Štěpána v Praze.

I.

Na začátku bouří husitských žil na Novém Městě proslulý zvonař, jménem Lochmayer, který jsa rodem Němec, byl horlivým katolíkem a nepřítelem Husitů, neboť bořili kostely a věže, byli tedy škůdci umění jeho. Jednou měl zhotoviti zvon pro kostel sv. Štěpána a když ulit byl, pravil zvonař k dělníkům svým, kterak si přeje, aby poprvé zvonil umíráčkem nejpřednějšímu z Husitů pražských, až ho na popraviště povedou. To se dověděli konšelé novoměstští a majíce na zvonáře zlost, dali jej na Dobytčím trhu stíti. Lochmayer jsa k popravišti zaslechl umíráček vlastního zvonu svého a proto zaklel jej, aby městu vždy jen neštěstí oznamoval. Zvon pak byl po mistrovi svém nazýván Lochmayerem neb Lochmarem a užívalo se ho při tlučení na poplach, při vypuknutí ohně a při zvonění proti mračnům, takže hlas jeho skutečně vždy jen neštěstí věstil.

(Jos. Svátek: „Pražské pověsti a legendy“, díl I., str. 94.)

. II.

Jednou zvonili na věži u sv. Štěpána proti mračnům a sice zvonem Lochmayerem. Tu příběhl hoch jedné vdovy ze sousedství na zvonici a v lehkomyšlnosti své pověsil se na rozhoupaný zvon, aby se s ním v povětří zmítal. Avšak byl o zvonu vyhozen pojednou do výšky, takže oknem zvonice ven vyletěl a na zemi vaz zlomil. Zvon však při tom dostal trhlinu tak velikou, že musel býti přelit a dostal při novém svěcení svém jméno Štěpán, aby s něho dávná kladba byla sňata. Zarmoucená matka hochova dala pak na místě, kde byl syn její tak smutný konec vzal, postaviti pomník s ná-

pisem, který se nedaleko zvonice až na začátek minulého století zachoval.

(Jos. Svátek: „Pražské pověsti a legendy“, díl I., str. 95.)

III.

Éduard Herold však pověst o sv. štěpánském zvonu zcela odchylně vykládal. Za původce jeho uvádí novoměst. radního a mistra zvonařského Brikciho z Cinperka, jemuž ulití velkého zvonu pro kostel sv. Štěpána bylo uloženo.

Psal se právě rok 1423 a mnohé, velké bouře tehdy právě městem zmítaly. Radní Brikci zapleten byl ve spiknutí proti životu kazatele u Marie Sněžné, Janu Želivskému, jenž také přičiněním svých nepřátel na radnici Starého města Pražského potají jest popraven.

Avšak tímto násilným skutkem pobouřen byl nemálo lid obecný, jenž srotil se v ulicích, Jana ze Želivy za mučedníka prohlásil a jeho vrahům hroznou pomstu přísahal. A ve chvíli, když mistr Brikci se od slavného vysvěcení nového zvonu do raay ubíral, jat jest svými odpůrci a k popravě ve dvore radnice odveden. Biřič zavázal před špal-kem klečícímu odsouzenci šátkem právě oči, když tu pojednou z věže ozval se mocný hlas Lochmarův.

Tu mistr, poznav známý jemu zvuk, zvolal hlasem rozechvělým: „Ha, toť Lochmar — můj umíráček! Budiž za to proklet na věky!“

V tom kat řal a biřič uchopiv mistrovu hlavu, spěchal s ní před radnici, aby ji tam shromážděnému lidu ukázal.

Avšak hlas Lochmarův měl se státi nejen svému původci, ale i celému rodu až do pozdních potomků nejednou osudným. Když v dobách pozdějších obec proti králi Vladislavovi bouřiti se počala a lid Králův Dvůr vytloukal, tu rozzvučely se všechny okolní zvony na poplach. Z nich nejvíce

vynikal hlas Lochmarův z věže sv. štěpánské. Tu přispěchal králi oddaný rytíř Ježek Svojanovský k mistru Brikcimu, synu to před časem popraveného zvonaře, jenž velké vážnosti u lidu požíval, i žádal jej, aby vlivem svým vzdorné měšťany uchlácholil a bouřlivému zvonění na věži konec učinil.

I spěchal Brikci ochotně vzhůru na věž, aby jeho přání vyhověl, když v tom houfec královských kopinníků, ponejvíce Poláků, sem přitrl. Někteří z nich jali se ihned s koní sesedati a na věž spěchatí. Potkavše na schodech mistra Brikciho, považovali jej omylem za domnělého zvoníka, jenž lid ku vzpouře svolával a na místě jej zastřelili.

Také synu a pravnuku jeho měl se později Lochmar státi osudným. Když totiž asi o půl století později sv. štěpánský zvonek podle tehdejšího obyčeje proti mrakům vyzváněl, přiblížil se malý Šimon Brikci tak neopatrně k rozloupnému zvonu, že jej týž uchopil a s okna zvonice ven vymrštil. Nebohý hoch zůstal dole s roztráštěnými údry mrtev ležeti. Když pak starý jeho děd se o neštěstí tomto dozvěděl, raněn jest na místě mrtvicí.

Ještě na počátku předešlého století bylo lze zříti na sv. štěpánském hřbitově starý a omšený náhrobek s vytesanou postavou a erbem zvonařské rodiny Brikciů. Vedle něho byl pak malý růvek, železnou mříží ohražený, nad nimž nalézal se kříž na mramorovém podstavci spočívající, s letopisem 1542. Pod ním pak četl se tento památný nápis:

„Poslyšte divu smutného,
že Lochmar zvon syna mého
Šimona z okna vyhodil
v srdce zármutkem velikým
na příklad matkám všelikým,
aby osud Boží znaly,

Ježíše Krista žádaly,
by neštěstí proměnití
ráčil, zlé v dobré změnití,
neb z nás každý k cíli běží,
teď kříž na znamení leží.

V r. 1585, kdy zvon Lochmar pukl, přelit jest, již bylo řečeno, od jednoho z pozdějších členů rodu Brikciů, načež nové svoje jméno „Štěpán“ obdržel.

Nicméně trvalo to dosti dlouho, nežli sobě lid na nové jméno navykl. vzpomínaje při tom stále zlověstného Lochmara i smutných pojících se k němu příběhů.

O puklém zvonu na Vyšehradě.

Pověst praví, že ve východní části Vyšehradu pláče puklý zvon a to nejčastěji směrem ke zřícenině slavné kdysi brány Karlovy.

Za tichých, klidných nocí, ať v zimě nebo v létě, slyšeti jest najednou jasný úder ve zvonu a kao tento úder slyšel, nezapomene do smrti na bolestný jeho zvuk.

Hlas zvonu není rozkřaptělý, ale jasný a čistý jako stříbro, ale tak nevýslovně smutný a bolestný, že div člověku duši neroztrhne.

Je prý to zvon, který sám od sebe pukl ze žalosti pro zkázu Vyšehradu a zapadl do země, kde občas tak lítostivě zní a pláče.

A to prý nejčastěji poblíž trosek slavné kdysi brány Karlovy — nezapomenutelného Otce vlasti.

(P. Bilianová: „Z tajů pražských pověstí“, díl II., str. 173.)

Dům „U kamenného zvonu“.

Na náměstí Staroměstském stojí vedle paláce Kinských dům, tvořící roh do Týnské uličky, jenž jenž zove se u „kamenného zvonu“. Na průčelí jeho byl ode dávna vymalován obraz sv. Ludmily, a to na památku toho, že prý v domě tom sídlila sv. Ludmila, když z hradu svého Tetína do Prahy zavítala. Ze sklepa domu toho vedla podzemní chodba do protějšího chrámu týnského, do něhož sv. Lidmila v noci chodívala, když za panování pohanské kněžny Drahomíry bohoslužby křesťanské v chrámech pražských veřejně konány býti nesměly. Ve vížce tohoto domu visel zvon, kterýmž bylo dáno znamení křesťanům k početí boje s pohany pražskými, jenž byl na náměstí Staroměstském sveden a vítězstvím křesťanů skončil. Na památku toho byl na domě tom na rohu zasazen zvon kamenný, jenž mu jméno jeho nynější dal. (Jos. Svátek: „Pražské pověsti a legendy“, díl II., str. 31.)

Dům „U tří zvonků“.

V Mostecké ulici na Malé Straně stával druhý palác biskupů pražských, na jehož místě teď několik domů stojí. Jeden z nich se nazývá u „tří zvonků“ a jsou v průčelí jeho podnes tři pozlacené zvonky jako štít zasazeny. O tom, proč dům ten takový štít obdržel, vypravuje pověst takto: Když kopali základy ke stavbě tohoto domu, vykopali dělníci tři menší zvonky, jež pocházely z domácí kaple paláce biskupského; byl totiž palác od husitů rozbořen a když lidé při tom všecky věci z paláce a z kaple loupi, zapadly tři mešní zvonky ony do země, z níž teprv potom zase vykopány byly, když v Čechách opět víra katolická

panovati počala. Majitel domu dal pak zvonky ve svém domě zavěsit a zvonilo se jedním k obědu, druhým na klekáním, a třetím když někdo v domě zemřel. Zvonky ty však už dávno zase zmizely, ve dvoře domu u „tří zvonků“ však se zachovala dodnes stará včř, jediný to zbytek z bývalého paláce biskupského.

(Jos. Svátek: „Pražské pověsti a legendy“, díl II, s. tr. 33).

Zvon sv. Mikuláše ve Vršovicích.

O zvonu sv. Mikuláše ve Vršovicích z 1671 s českým nápisem a obrazem sv. Václava a sv. Mikuláše udržuje se pověst:

Jednou byl zvon ukraden a zloději na vzdáleném poli na kusy rozbit. Byl nalezen a nákladem obce, která na uliti prodala obecní pole, znovu zřízen, začez má se každému ve Vršovicích zemřelému zadarmo zvoniti.

Pravděpodobno jest, že ve válce třicetileté byl nepřátely shozen a odvážen. Když však tíže jeho byla jim na překážku, rozbili jej a obec pak když kusy se našly, dala z nich uliti zvon nový.

Zvon „Ambrož“ v Kostelci n. Orl. a „Zlatý zvon“ zašlé osady v Grundě.

Dříve než stál Kostelec n. Orlicí zanikla na témže místě osada Grunda. Jednou tam orali dva čeledínové. Jeden uvázl a vyoral zvon. Dali ho k sv. Jiří do Kostelce. Je to zvon „Ambrož“. Dva ho musí táhat, když jím zvoní a tu ozývá se: „Vyoralí mě. . .“

Druhý čeledín také uvázl, ale on na to nevzal slovo svaté, povídá: „Kerej s... se mi to chytilo!“ A zvon se propadl; nyní je pod borovicí „Erbenkou.“ Jen na Veliký pátek se vždycky země otevřela a zvon zazvonil.

Jiná pověst o zvonu „Ambroži“: V Grundě ve studánce je potopený zvon. Ta studánka je křtilnice; tam býval kostel a zvon „Ambrož“ tam vyorali.

—

Zvon „Bauer“ ve Stříbře

Na věži kostela ve Stříbře nalézá se zvon, kterému se říká „Bauer“ (t. j. „Sedlák“), což spojeno s touto pověstí:

Jednou přeorával jeden sedlák poblíže Stříbra svoje pole. Najednou pluh uvázl o ostrý předmět a tahouni nemohli dále. Sedlák se domníval, že je to nějaký veliký kámen, ale když odstranil pluhem nahrnutou hlínu, narazil na ucho zvonu. Podivný svůj nález oznámil duchovní správě ve Stříbře a později do města vykopaný zvon dopravil.

Sedlák obdržel za to pro sebe i své potomstvo i pro všechny majitele statku svého onu výsadu, že při pohřbech z tohoto statku na hřbitov vyzváňelo se vždy zdarma nalezeným zvonem. V roce 1864 byl tento zvon ve váze 666 liber v Plané přelit za 415 zl. a r. 1874 ve Víd. N. Městě na jiný předělán o váze 368 kg. což stálo 1482 K. Zdali podlehl válečné rekvisici, nepodařilo se mi zvěděti. A. Š.

—

Bumerina.

U česko-budějovické katedrály stojí mohutná téměř 73 m vysoká Černá věž, zbudovaná v le-

tech 1549—1577 opatřena později památným orlojem. S věže ozývají se zvony: Marta, Poledník, Oktáva, Umíráček, jasně znějící zvon Stříbrný a největší z nich, vážící 3429 kg Bumerin či Velký Bručoun. Původně byl větší a těžší, ale přelitím roku 1723 ztratil na váze; průměr zvonu 182 cm, výška 147 cm.

O Velkém Bručounu, jenž pochází prý z doby panování Vladislava II., vypravuje pověst:

Na Sviní louce u Lišova blíže Klaudy, pásávali pasáci vepře. Pastviště bylo majetkem lišovské obce. Jednou pásal tu pasák stádo bravu. Když k večeru hnal pastýř domů, zaběhl se mu jeden vepř; pasák poslal za štětináčem svého dobře vyčvičeného psa. Ale pes se nevrátil. I stopoval jej až přišel na pastvinu, spatřil k svému úžasu, jak vepř zemi rozhrabuje a pes obíhá kolem. Přijda blíže, spatří vyčnívati ze země část velikého zvonu. Pastýř nemeškal, aby spěchal oznámiti podivuhodný nález ve městě. Městská rada lišovská dala nalezený zvon vyzvednouti a dovésti do Lišova. Zvon chtěli pak zavěsiti na věži, ale shledali, že jest příliš slabá, aby tak těžký zvon unesla. Prodaři jej tedy Lisovští městu Českým Budějovicům a dostali zaň tři zvony malé a tolik stříbných dvacetníků, že se jimi mohla vysázeti jednou řadou cesta z Čes. Budějovic do Lišova.

Jiná pověst snaží se vysvětliti, jak se Bumerin dostal na Sviní louku:

Horníci v Rudolfově pořídili pro svůj kostel zvon a pokládali jej za vzácný kostelní majetek. Za bouřlivého sporu mezi Rudolfovem a Čes. Budějovicemi byl horníkům chrám odňat a s ním ovšem i zvon. Toho ovšem horníci si nedali líbiti, v noci zvon sňali a s nemalou námahou dopravili na Sviní louku a tam zakopali .—

Zvon „Bumerina“ též „Pummerina“ zvaný ve skutečnosti ulit pro Budějovice r. 1577 a přelit 1723 jak svědčí o tom nápis. Jest zdoben pěknými

barokovými ornamenty a reliefs: Panny Marie Budejovické, Sv. Mikuláše, sv. Auratiána a sv. Donáta. Ohromné rozměry zvonu (průměr 182 cm, výška 147 cm) a jeho mocný i příjemný zvuk vykouzlily v mysli lidu výše uvedené pověsti.

Zvon „Bůžan“ v Kolíně nad Labem.

Podle vypravování své babičky zachoval básník J. S. Machar dvě pověsti kolínské. První napsal veršem o vzácném zvonu Bůžanu (Vůžanu) a otiskl ve své knize „Golgata“, druhou zapsal pro dílo „Kolínsko a Kouřimsko“ str. 16:

Zvon.

„Má choti milá, já zvon ulít dal,
aby Vám den co den připomínal,
den co den třikrát ten stříbrný hlas
k modlitbě, k vzpomínce zavolal Vás.

Oblékám brnění, beru svůj štít,
v erbu svém chci záhy zlatý kříž mít,
pojedu s císařem ve svatou zem
bíti se pro Krista s Saracénem.

Nenavrátím-li se za deset let,
tož už mně nespátí nikdy Váš hled,
mše dejte sloužiti, by duši mou
Pán Ježíš uvedl ve slávu svou.

Zvonem pak zvoniti kažte tré dnů,
ať zví lid, že jsem už na věčném snu,
a jemu buďte vším, čím já mu byl:
v radostech přítel a štít za zlých chvil.

Bude-li trudný čas a doba zlá —
nechť s rukou silnou se spojí páž mdlá:

chotě si musíte rozumem vzít
i když snad srdce tak nebude chtít.

Pak dejte otlouci s věže i s bran
erb můj, bych nebyl Vám připomínán,
a v den té svatby ať též mlčí zvon,
zbytečně moh by Vás rozsmutnit on.“ —

To rytíř Bužan byl, jenž takto děl,
a jenž pak s císařem v svatou zem jel
s pohany pro Krista Pána se bít
a pro kříž zlatý, jejž v erbu chtěl mít. . .

Pak roky mýjely . . . čtyři, pět, šest —
o panu Bužanu pražádná zvěst.
Zvon zvonil na věži, a paní šla
do kaple, klekla a vzpomínala.

Osm i devět let . . . Z tažení už
rytíři přišli zpět, i mnohý muž,
jenž pana Bužana vídal a znal,
a jenž to neb ono vypravoval —

říci však nedovedl, kde jest, kam šel. . .
Už i rok desátý ku konci spěl,
i potákoval lid hlavami jen:
— Náš dobrý pán tam spí svůj věčný sen! —

Mše byly slouženy, a duněl zvon,
neštěstí hlásil vši krajině on,
a blecá paní ta do kaple šla,
šťkala a v slzách se rozplývala.

A zase minul rok. Do hradních bran
vjížděli ženiši z dalekých stran,
vjel každý šťasten už v nadějích svých —
vyjížděl smuten však, zlomen a tich.

I přišel trudný čas a vojna zlá —
bez rady tiskla se v čelo dlaň mdlá;
„Ctná paní, neznám co sladká je řeč,
chci býti štítem Vám, nosit Váš meč!“

„Rytíři, mohu jen vděčnost dát Vám:
 má duše rakví jest, můj choť spí tam,
 mé srdce u něho na stráž bdi.
 me oči nad ním jen planou, svítí.

I světem nesmí být zapomínán:
 já nedám otlouci s věží ni s bran,
 erb jeho; zvon jeho ať také zní,
 jako zněl doposud, v den svatební.“

I byla svatba pak. — Neveselá
 vyjela nevěsta do kostela,
 po cestě zamklý sláb lidí shon —
 najednou hlaholí s věže ten zvon.

Jak výkřik radostný po době muk,
 výská si do kraje stříbrný zvuk.
 — Hola, tam z vojny se vrací můj pán!
 — Hola, tam z vojny se vrací můj pán!

Po tváři nevěsty rozlil se nach.
 V daleku, na cestě, zvedal se prach,
 sloup jeho nesl se blíže a blíž,
 a v slunci štít plál a v něm zlatý kříž.

Rázem se s nevěstou obrátili,
 kuň s hřívou vlající k branám pílí.
 A zvon dál hlaholí ku výšinám:
 Z vojny se navrací můj pán tam, tam! —

— — —
 Zvon Bůžan zdobily na povrchu mnohé okrasy
 a peníze stříbrné. dolní okraj lemovala zlatá obruč.
 Dle jiné pověsti dala zvon ulíti r. 1442 nebo
 1449 paní Vužana, která při lití zvonu několik
 klínů stříbrných peněz kutnohorských „zmrzlíků“
 do tavicího se kovu hodila.

Roku 1796 při požáru v městě spadl zvon
 s věže, rozbil se na kusy. Přicházeli občané kolín-
 ští i sedláci z okolí, sbírali v rumech trosky „Vu-
 žana“ a dávali si z něj vyrobiti kovové přeský.

A. Š.

Zvón „Čeřen“ v Pacově.

Boží muka a zvón „Čeřen“ v Pacově jsou zvláštností celého okresu. Vypravuje se, že občan Čeřen po bitvě bělohorské odešel z rodného města a zanechal tu značné jmění, za nějž byl ulit veliký zvón a po něm nazván „Čeřen“ a postavena za osadou „Boží muka“. Když později Čeřen se vrátil do Čech, neopomenul také podívati se na rodiště Pacov. Přicházel od „Božích muk“. Pojednou rozhoupal se zvón „Čeřen“ sám od sebe a zvonil tak dlouho, až náš Čeřen přišel před svůj bývalý domek a posadil se na lávku. Vypτάval se lidu, co se stalo s jeho majetkem; když rozloučil se a odcházel, zvón „Čeřen“ doprovázel jej opět tklivými údery až k „Božím mukám“. Zvón tento po velkém ohni pacovském 14. října 1727 byl znovu ulit a jeho jméno zaměněno na „Michal“.

Zvón „Doubrava“ ve Vladických Rosicích.

Ve staré dřevěné zvonici na hřbitově v Rosicích visí tři zvóny. Největší z nich, jemuž se tu všeobecně říká Doubrava, byl ulit r. 1591 v Hradci Králové nad Labem, od zvonářského mistra Eliáše. Váží 2000 kg a hlas jeho ozývá se po dalekém okolí. Kol celého zvonu je vypuklý nápis:

„Jako Mojžíš povýšil hada na poušti, tak má býti povýšen Syn člověka, aby každý, kdo věří v Něho, měl život věčný. Neboť tak Bůh miloval svět, že Syna svého jednorozenného dal, aby žádný nezahynul, ale aby spasen byl skrze něho.“

Za třicetileté války, kdy lomoz válečný až sem pronikl, odnesli občané rosičtí zvón ten z obavy,

aby jej nepřítelé neuzmuli a k ulití děl neupotřebili, do Doubravy, která za vsí směrem k Dobrkovu se táhla.

Po Doubravě této není dnes ani památky, neboť poslední, samojediný tu pozůstalý dub velikán padl r. 1894 za veliké bouře, byv bleskem zažehnut a vichřicí skácen. Na místě, kde stával, dali postaviti zbožní osadníci sloupek s obrazem Panny Marie. V šestnáctém století byla rosická Doubrava tak rozsáhlá, že k její ochraně byli sem tři hajní posazeni.

Lidé, kteří zvon zakopali, přišli ve válce o život a tak se naň úplně zapomnělo. K nalezení jeho přispěla jen zvláštní náhoda. V Doubravě pásával pastýř stáda vepřů a jedna ze sviní jej vyryla. Tento objevený zvon byl s velikou slávou do vsi přenesen a na dřívější místo ve zvonici, kde dsoud je umístěn, upevněn. Že pak byl na „Doubravách“ nalezen, dostal také jméno „Doubrava“.

Zvony naše si chtěli prý jednou chrastičtí vyměnití za svůj. Než vyměněným zvonům se na nových místech nechtělo líbiti a proto prý zvon zase na původní svá místa se vrátily a musely být znovu přeneseny. Jedné noci se ale zvony zase vzchopily a spěchaly každý do své domoviny. Na cestě setkaly se na lávce za mlýnem přes žejbro vedoucí. Ježto lávka byla úzká a jeden druhému se nechtěl vyhnouti, vrazily tak prudce do sebe, že Doubrava z toho nemilého setkání odnesla si povážlivou trhlinu. Zvon od té doby měl chrapatíivý hlas, ač nejdůstojnější pan biskup dr. Jos. Hais k jeho opravě povolal Švéda Ohlsona, který trhlinu onu výborně zcelil, že zvuk jeho na novo jasně zaznívá.

(„Chrudimsko a Nasavrcko“, d. III. str. 171).

Zvon „Houda“ ve Vinařicích.

Ze tří zvonů v kostele vinařickém je největší a nejpamátnější zvon „Houda“, o jehož neobvyklém označení se mezi lidem toto vypravuje:

Řehoř Houda, ovčák a slouha a posléze rychtář kozojedský, měl kdysi ve spaní neobyčejný sen. Zjevil se mu totiž duch, jenž k němu pravil, aby šel na Dřevíč, a tam na místě, jež mu naznačil, vyzvedl v zemi zakopaný poklad. Když se pak Houda probudil a ženě svůj sen vypravoval, odpověděla mu tato lhostejně:

„Eh, což, sen je sen!“

I nešel tudíž ovčák nikam. Avšak zjev opakoval se mu ve snu i druhou a třetí noc. Duch slihoval mu, že najde mnoho zlata a určil, aby za část jeho pořídil obci nový zvon.

I vypravil se tedy pasák na památný Dřevíč a kopal zde na udaném mu místě tak dlouho, až se opravdu pokladu dokopal. Tento pozůstával ze samého zlata, ježž bylo tolik, že je musil na fůru naložiti.

Když navrátil se s ním šťastně domů, vzal si mošnu a převlékl se za žebráka. Tak navedl prý jej duch, aby učinil, až přijde k zvonaři, a bude zvon kupovati. Aby jej tento neošidil, nechť dotkne se zvonu proutkem, a který se při tom ozve: „Houda koupil zvon“, ten že jest ten pravý.

I uposlechl pasák této rady a již druhého dne vydal se ve svém přestrojení na cestu do města. Zde vyhledal zvonaře a vyprav si u něho jeden zvon, ptá se po jeho ceně. Mistr domnívá se, že takový chudák nebude moci mu mnoho zaplatit, pravil nazdař bůh, že stojí čtyři sta zlatých. Jakmile však tato slova pronesl, tu objevil se před ním onen duch, jenž byl Houdovi k pokladu dopomohl a pravil:

„Já jsem svědkem této úmluvy!“

Zvonař pak, když uhlídal, že domnělý žebrák má dosti peněz, zarazil se a pravil, aby si přišel pro zvon až podruhé. Chtěl kupce podvésti a dáti jemu jiný zvon, nežli sobě vybral. Duch ale venku Houdovi poradil, aby až podruhé se zase k zvonaři dostavil, neopomenul svým proutkem se dotknouti, načež lehce pravý od ostatních rozezná.

Skutečně stalo se, že když Houda po nějaké době pro zvon si došel, zvonař chtěl jej jiným podvésti, ale ovčák pomocí svého proutku ihned pravý rozeznal.

Tu prý rozmrzelý nad tím zvonař, chtěje si aspoň částečně ztracené peníze nahraditi, poradil Houdovi, aby si dal na zvon svoje jméno a podobu vyryti. Houda uposlechl, ale se zlým se potáza, neboť zvonař dal si svoji práci tolik zaplatit, že by byl milý Houda za to koupil zvony dva. Ale za to jméno jeho podnes stkví se na velkém zvoně v kostele vinařickém.

(Tomáš Kočí: „Ze starých zvonů“. „Maria“ z 15./V. 1919.)

Jindřichohradecký zvon „Knour“.

Největším zvonem po velikém zvonu u sv. Víta v Praze byl prý jindřichohradecký zvon Knour na věži proboštského kostela. Zvonem tím zvonilo se o velikých svátcích církevních, u večer každého čtvrtku, když probošt pod infulí služby boží konal, pak v dřívějších časech, ku svolávání měšťanů na radnici i ke každému sezení starších. O původu jeho jsou zprávy, že měšťan jindřichohradecký Hanuš Knauer, zemřelý r. 1461, 10. ledna, v závěti své mezi jiným nařídil, aby vykonavatelé jeho poslední vůle zakoupili 60 centů těžký zvon ke cti Nejsvětější Trojice a Panny Marie. Lid si vyprávěl, že značného jmění získal pokladem, který vy-

hrábl ve stáji jeho kůň; peníze z tohoto pokladu věnovány na zvon, jenž několikrát přelit a vážil 80 centů. Jeho hlas slyšeti bylo na dvě hodiny cesty.

Zvon „Meduna“ ve Vranově.

Ve Vranově (vikariát bystrický) věž farního kostela sv. Václava hostí velmi starý zvon, jehož latinský nápis v překladu zní:

„Chvály jsem hodna
nádoba ušlechtilá,
řečená Begina —“

Zvon tento pochází ze století čtrnáctého; lid jej nazývá „Meduna“ nebo „Medunej“, protože prý nalezen byl v nedalekém lese téhož jména. O tom vypráví pověst takto:

Přihodilo se, že slouha z Vranové Lhoty pásal na podzim dobytek při onom lese. Svinský dobytek ryl v lese, několik sviní pohromadě. Slouha jde k těm sviním a spatří, že svině žerou koves z nějaké nádoby okrouhlé; pak podle zahnutého kraje poznal, že to je zvon. I běžel k rychtárovi, kterýž sebral lidi s motykami a sochory a vyvalili veliký zvon, naložili jej na vůz — však koně zapřažení nemohli jím z místa hnouti. Rychtář pospíšil ku Komořno-hradeckému úřadu a tu celou příhodu oznámil. Páni z úřadu šli na ono místo, vzavše s sebou duchovní osoby. Přišedše, kázali více koní připráhnouti. Však přece tím zvonek nemohli hnouti. Duchovní jej posvětili a lid napomenuli, aby se horlivě modlil a Pána Boha prosil, by toto k dobrému obrátiti ráčil. Duchovní prý se tázali, zdaž by ten zvon chtěl do Poříčí k sv. Havlu neb k sv. Petru aneb na Hradiště k sv.

Klimentu neb do Choceraď a posléze zdaliž k sv. Václavu do Vranova; v tom koně trhli a vezli jej do Vranova, kdež byl na věži upevněn.

(Dle Václ. Pokorného: „Památnosti městečka Pyšely a okolí“, str. 89; o zvonu zmiňuje se též ar. Ant. Podlaha „Posvátná místa král. českého“, díl II., str. 211, dále Vl. Osečanský v „Čes. Lidu“ roč. X. str. 406.)

„Ptáčkův zvon“ v Kutné Hoře.

Chrám sv. Panny Barbory má čtyři zvony, které nalézají se v jižní věži bývalé koleje jesuitské. Do této věže byly však přeneseny teprve mezi rokem 1723—26 z nařízení rektora koleje Streera. Před tím bývaly ve zvláštní dřevěné zvonici, která stála na malém návrší v zahradě chrám obklopující. Tři ze zvonů slity byly nákladem bohatých horníků. Zvon „Barbora“ z r. 1530 měl mistrem kutnohorského honváře Jiřího Klabala, ostatní dva zvony ulil Ondřej Ptáček, a to zvon „Michal“ roku 1493, zvon „Ludvík“ roku 1510.

Ondřej Ptáček pocházel ze slavného zvonařského rodu Ptáčků v Kutné Hoře. Měli svoji slévárnu v místech, za nynějším klášterem voršilským, kde se říká na „Zvonaře“.

Ještě v sedmnáctém století pracoval tu potomek tohoto rodu. Jemu přikázali roku 1628 Jezuité, aby jim ulil nový zvon, který pak pokřtili jménem „Marie“. Avšak lid nazýval jej všeobecně „Ptáčkův zvon“ nebo „Ptáček“.

O původu tohoto pojmenování vypravuje se tato pověst:

Tu noc před litím nového zvonu měl prý mistr Ptáček hrozný sen. Zdálo se mu, že vše jest na dvoře jeho dílny připraveno k lití zvonů. Forma zvonu korunou dolů obráceného byla v jihu řádně

upěchována a čistě vymazána. Mistr sám stál na podezdívce a přihlížel k tomu, aby jeho pomocníci zvonovinu řádně lili. Konečně byl zvon vylit a Ptáček obcházel na podezdívce formu a zvon prohlížel. V tom smekla se mu noha a s bolestným výkřikem padl do tekutého kovu a tak zalil a zapekl se do zvonu. Zvon vytažen byl na zvonici i se zalitým Ptáčkem. Když pak byl zvon rozhoupán a srúce začalo bít do zvonu, tu volal nešťastný Ptáček k lidu scházejícímu se do chrámu, ale nadarmo — hlahol zvonu nedovedl překřičeti. Když bylo mistrovo zoufalství největší, když cítil každý úder v celém těle — tu se probudil a viděl, že vše byl pouhý sen.

Byl již bílý den. I vstal, pomodlil se za šťastné dokonání práce, svolal své pomocníky a jal se s nimi liti zvon. Práce šla vesele před se a pomocníci provázeli ji svým zpěvem. Najednou, kde se vzal, tu se vzal, na podezdívce usedl pták v černém fráčku, se žlutými střevíčky, a žlutým zobáčkem a jal se zpívatí překrásné písně. Mistr odháněl umělce kosa s podezdívky, ale ten znovu a znovu přiletoval a líbezně prozpěvoval. Pomocníci přestali si všimati neodbytného zpěváka, který nechtěl dbáti výstrah zvonařových.

Liti spělo ku konci a poslední zbytek tekutého kovu byl vlit do formy. Vyšlehl plamen, pára zasyčela a ubohý kos již nezpíval. Zakl se parou, spadl a zapekl se do zvonu.

Proto prý se jmenuje ten zvon „Ptáček“ a proto tak krásně a dojemně zní, kdykoliv se rozezvučí.

(A. Ptáček. A. Šebánek: Kutnohorské pověsti, str. 87).

Drahé zvony. — Bydžovský zvon „Pražan“.

Mnohé zvony byly dle pověsti velmi draze koupeny. Budějovičtí prý dali za svůj veliký zvon Liškovským, jinž se do věže nemohl vejíti, tolik stříňáků, co jich položili řadou po cestě z Lišova až do Budějovic. Oproti tomu Starobydžovští svého „Pražana“ neprodali, ač jim Novobydžovští zaň nabízeli tolik tolarů, co by se cesta ze Starého Bydžova do Nového jimi vydělala. Tento zvon ve St. Bydžově, jenž nedávno přelit nákladem Václava Materny z Květnic a jenž svým provedením i hlasem byl dílem nad jiné vynikajícím, říkalo se, že stál o několik kop českých grošů více, nežli celý chrám starobydžovský a jeho hlas byl původně tak mohutný, že jej bylo slyšet na několik mil.

(Josef Braniš, „Zvon“, str. 51).

*

O dušičkovém zvonu u sv. Jakuba v Berouně vypráví lidová tradice, že dal jej zavěsiti kterýsi primátor za nevinně popravené osoby při berounském právu.

—

Zvon „Semerník“ v Kutné Hoře.

Dle lidové pověsti dostávali prý havíři v prvních dobách kutnohorského dolování, kdy tu nebyly ještě raženy peníze, za svojí těžkou práci jako „lun“ (mzdu) určitou míru stříbrné rudy. Za kusy rudy kupovali si pak potravu, nápoje a různé potřeby. Teprve když Václav II. založil ve svém Hrádku mincovnu a když v červenci roku 1300 vydány byly první České čili Pražské groše, byla prý také havířům mzda vyplácena těmito lesklými

plíšky. Není divu, že nastala veliká lačnost a sháňka po stříbrných groších.

Vypravuje se, že při ražení peněz ve Vlašském dvoře byl zaměstnán minciř jménem Semerník. Oslňující lesk nových stříbrných plíšků svedl ubohého minciře k nepoctivosti. Potajmu odcizoval roztepané pláty i hotové groše a ukrýval je v bezpečnou skryš, takže nikdo neměl ani tušení o nepoctivém minciři. A byl by ho stihl, kdyby se byl prozradil, přísný trest; nebyl-li by trestán na hrdle, byl by aspoň jako nepoctivý člověk vyobcován a biřičem z města vymrskán.

Z ukradených grošů nahromadil si za svého života veliký poklad. Ale když se hlásila smrt o hříšného minciře, tu teprve poznal svou velikou vinu. Pojala ho hluboká lítost a ve smrtelných úzkostech přemýšlel, jakým zadostiučiněním by odpýkal svůj hřích, jímž se byl provinil na mincovně kutnohorské. Kněz zpovědník dal mu radu, jíž uposlechl. Celý svůj poklad odkázal na ulití havířského zvonu. Zbylé groše byly pak ještě přimíseny při liti zvonu do jeho koruny. Lid podnes říká tomu zvonu „Semerník“ nebo též „Semerynk“. Je prý to týž zvon, jenž visí ve věži chrámu sv. sv. Jakuba a jímž dosud vyzvání o třetí hodině ranní „na havíře.“ Byl však roku 1835 přelit. V původním zvonu bylo prý lze rozeznat ve zvonovině koruny stopy stříbrných plíšků.

(A. Ptáček, A. Šebánek: „Kutnohorské pověsti“, str. 23).

„Stříbrný zvonek“ na Vlašském dvoře.

Král Václav II., který záhy seznal rostoucí bohatost dolů kutnohorských a který proto rád mezi Horníky*) meškal, dal si na sklonku XIII.

*) Tak zváni byli všichni obyvatelé města, nejen ti, kteří se zabývali hornictvím.

století vystavěti na příkré stráni nad potokem Vrchlicí Hrádek, v němž roku 1300 vykázal zvláštní místnosti pro mincovnu královskou. Téhož roku povolal do Kutné Hory z města Florencie zkušené vlašské minciře a pregéře*) aby tu razili peníze. Ježto minciři i na dále byli na mnoze Vlaši, nazván byl královský hrádek „Vlašským dvorem.“

Lůny čili dílny vlašských mistrů nalézaly se v jihovýchodní části hradu pod komnatami královskými. Proti nim na druhé straně dvora, pod pozdější kaplí sv. Václava a Ladislava, byla dobře a pevně opatřená královská pokladnice. V ní uschovány byly poklady čistého stříbra i hotových grošů.

Pověst vypravuje, že jednou ztratilo se z pokladni komory mnoho stříbra. Ale nejen stříbro, také důležité listiny horních práv a plány šachet a štol, v nichž leželo ještě množství stříbrné ručy dosud netknuté, zmizely. Když pátrání po zlodějích bylo bezvysledné, dal mincmistr vyryti na kamenou obrubu vchodu do pokladnice latinský nápis: „Noli me tangere“,**) jako výstrahu zlodějům.

Ale tím nebyla věc odbyta. Domácí horníci jali se veřejně obviňovati Vlachy, že stříbro i listiny vzali. Vlaši zase svalovali podezření z toho nešlechetného činu na horníky. Vzájemné obviňováním stran přišlo posléze ve zjevnou vzpouru havířů proti vlašským mistrům. Nic netušící minciři byli jednoho dne přepadeni ozbrojeným lidem hornickým, který byl násilím vnikl do Vlašského dvora.

Vlaši vyběhli ze svých dílen, ale byli vzburčenými havíři zadrženi. Mávajíce zbraněmi nad hlavami, hrozili mincmistrům smrtí, nepovědí-li, kam schovali ukradené stříbro a listiny. Marně zapřísahali Vlaši, že o ničem nevědí a že jsou nevinní. Zapírání jen tím více dráždilo vzkypělou krev ha-

*) Minciři bili ze stříbrných prutů na menší kousky rozřezaných tenké plíšky čili pláty, na něž pregéři bili rázy (vyráželi obrazce a slova).

**) Nedotýkej se mne!

vířů. a prvé než mohl nejvyšší mincmistr nebo kterýkoliv z úředníků královské mincovny zakročiti, rozpoutal se zápas, který neskončil dříve, dokud všichni Vlaši nepodlehli.

Po krvavé srážce každého dne o půlnoci rozzevčel se ve věži nad vchodem do Vlašského dvora plačtivý ton stříbrného zvonku a ze dvora ozývalo se skučení vichřice. To prý duchové pobítených pátrali po ztracených pokladech ve Vlašském dvoře a navzájem si vyčítali, že ztrátu zavinili.

Když dolování kutnohorské pokleslo a mincovna byla přeložena roku 1726 do Prahy, spustl Vlašský dvůr. Ticho rozhostilo se v bývalém sídle královském a jenom malý zvonek rušil svým zvukem polední klid. Když roku 1893 začala obec kutnohorská Vlašský dvůr velikým nákladem restaurovati, ztratil se stříbrný zvonek, ale byl zase náhodou nalezen na půdě pod trámem. Nyní můžeme slyšet každé poledne jeho měkký, dojemný hlásek.

(Dle Ptáčkových Kutnohorských pověstí).

Zvon „Žebrák“ v Rakovníku.

Ve stolici zvonice rakovnické visí dva zvony vedle sebe; větší z nich jest často pověstmi i básněmi opěvaný zvon „Žebrák“ Prvky těchto pověstí jsou asi tyto:

Kterýs rakovnický soused šel požalovati na své krivdy či neštěstí až do uherského Budína ku králi Vladislavovi, cestou buď žebraje, buď tam v hradě vydávaje se za českého žebračka; když u dobrého krále šťastně pochodil se svými prosbami, z vděčné radosti koupil rodnému městu zvon, jemuž dostalo se jméno „žebraček“.

Jiná verze vypráví:

Kdysi honil král Vladislav v hustých lesích. Vyšel z lesa na západní straně města Rakovníka, tam

kde stojí nyní starobylý kostelíček sv. Jiljí. sháněl se jsa žizniv, po vodě. Té mu podala Svatava, dcera městského posla Jiříka, ze studánky při kostelíčku dosud se nalézající. Za to jí král pověděl některou zavořilost a mimo to — dovědév se, že má děvče žcnicha mlynáře Jilku rádo — slíbil jí věno. Když si pro věno na hrad Křivoklát šla, zabil ji ze žárlivosti v lese Januš, rytíř zrádný. Hořem sklíčený Jiřík vzal hůl, opustil Rakovník a chodil od té chvíle světem žebrotou. V Budíně našel krále Vladislava, jež starcovo neštěstí vyslechl, obdařil žebráka penězi. Vrátil se do Čech a v Praze koupil za darované peníze zvon a přivezl jej Rakovníckým. Jaké ale bylo jeho překvapení, dovědév se, že dcera je živa a již ženou Jílkovou. Byla jen zdánlivě mrtva.

V seznamu rychtářů rakovníckých stojí k roku 1495 tato poznámka:

„Martin Tichava. Roku toho veliké zvony od Jiříka mlynáře a měštěnána Rakovníckého za 730 s. gr. koupeny byly. . . .“

Průměr tohoto zvonu měří 159 cm a má hlas přeskvostný; s ostatními zvony dával E mol akora. Arcibiskup pražský Alois Šrenk dal si jím při návštěvě Rakovníka schválně hodinu vyzváněti a naslouchal jeho velebnému zvuku sedě u okna v reálce.

Zvon „Žebrák“ v Hradci Králové.

Ve druhém patře jižní věže královéhradecké katedrály sv. Ducha, visí starý veliký zvon „Ž e b r á k“ též „V á c l a v“ zvaný, v průměru půl druhého metru. Zvon původně byl ulit r. 1509, ale již r. 1533 při požáru se rozlil a byl přelit jak nynější nápis hlásá r. 1538. Historik katedrálního kostela sv. Ducha v Hradci Král. se domnívá, že

původ jména zvonu „Žebrák“ může souviseti s pověstí rakovnickou:

Zločinec jakýsi stojí v Hradci Král. již pod šibenicí, na které pověšen býti měl, spatřil mezi diváky žebračka, krajana svého, i promluvil k němu, by se domů do Rakovníka navrátil, že tam pod jistým dubem poklad nalezne; za část toho pokladu aby koupil zvon na hradě pražském ulitý, ostatek aby sobě podržel. Žebrák vyplnil poslední vůli zločince, vyzvedl poklad a řečený zvon objednal.

O zvonu svinčanském a opatovickém.

Nejen zvon kvílický v kraji Slánském a zvon karlštejnský údolím Berounky hovoří prý srozumitelnými slovy, jak nám zaznamenal v dojemných svých povídkách nesmrtelný Václav Beneš Třebízský, ale též nejstarší zvon v Opatovicích nad Labem před dávnými lety a zvon svinčanský dosud vyzvání hlasem mluvě lidské podobným, z něhož vyslechli hloubaví vesničané celou historii jeho původu.

„V y r y l a m ě s v i n ě — v y r y l a m ě s v i n ě“, tak to zní, blížíme-li se ze vzdálí tiché, prastaré osadě Svinčanům, když v svatvečer neb ve svátek vyzvání se velkým zvonem farního kostela sv. Vavřince a když hlas jeho nese se milým, půvabným údolím k lesům choltickým i přes pahrbky a oupady k vískám na stráních Železných hor.

Tak a jinak slýchali a dosud slyší ti staří usedlíci svinčanští ten svůj veliký zvon zvoniti, do jehož hlasu zahloubává se i cizinec, musí jim přisvědčiti a rád vyslechne, co o tom zvonu vypravují:

Tam, kde nyní stojí proti kostelu a návesnímu rybníčku Křepejřilu chalupa číslo 8, stávala již na počátku 13. století pevná tvrz vladýků svinčan-

ských, jejíž hrubé, pískovcové obložení dveří nebo oken tu ještě nedávno se vykopalo a zde před dávnými léty na západní straně podle tvrzi rozryla ohromná svině, jež snad z okolních lesů sem se zatoulala, zemi tak hluboko, že zde vytryskla z hloubi voda a udiveným osadníkům, kteří svině pronásledovali, objevil se na dně jejím na polo odkrytý starý zvon.

Zvon ten byl vyzdvížen, zavěšen, a hle! Těm, kteří pozorně naslouchali libému jeho hlasu, prý se zdálo, že volá: „Vyrýla mě svině, vyrýla mě svině“, a hlas ten mu zůstal i když byl později přelit, a proto prý dáno pak osadě jméno Svinčany.

Lid domácí vypráví, že studánka sviní odkrytá nikdy ještě nevyschla a nikdy nevyschne, ba že ani nezamrzá. A opravdu, pokud tamní stařci pamatují, nevyschla, dob.á, křistá.ová voda pramení se tu hojně a line po dávno zarostlém tvrzišti někdejšího sídla do dnes, a pisatel, kdykoliv se mu udalo jít kolem cestou, neopomenul nikdy se ohlédnouti přes chatrný plot na místo, odkud ten veliký svinčanský zvon.

Podobná pověst se vypravuje též o nejstarším zvonu opatovickém.

Tam, kde stával kdysi přebohatý klášter opatovický, rýla jednou dlouho svině od stáda zaběhlá, a když po delším hledání slouha ji dostihl, spatřil, že vyrýla v nejhlubším místě okraj velikého zvonu; nemeškal pak a sdělil to celé vesnici.

Lidé zvědaví, pokladů chtiví, zbožní i bezbožní, pospíšili na to místo v klášterišti a zvon šťastně vykopali. Bylo prý na něm mnoho nápisů. Ale když později vytáhli jej na zvonici nynějšího kostela a zavěsili, pak rozhoupali a napiatě poslouchali jak bude zvoniti, tu užasli. Hlahol jeho byl škaredý a ať zvonili jak zvonili, stále to znělo: „svině svině...“, a to prý proto, že onou sviní byl ten posvátný hlasatel pobožností znesvěcen. I sne-

šli opatovičtí zase zvon dolů, dali jej přelíti a od té doby zvoní krásně; týž nese letopočet 1559 a následující krátký nápis: „Tento zvon jest dělán ke cti Pánu Bohu.“

(Frant. K. Rosůlek: „Pověsti z Pardubicka,“ a. II. str. 40).

O zvonu Opatovském.

O zvonu Opatovském*) vypravuje se:

V těch místech, kde stával klášter, ryla jednou svině a vyryla zvon. Celé městečko seběhlo se na tu podivanou a mnozí tvrdili, že jim ten dar samo nebe posílá, neboť neměli velikého zvonu. Hned se konaly přípravy, aby zvon co nejdříve byl na věži. Poslali pro klesáře, aby postavil stolicí a opatřil rum pály i lana. A když zvon pomalu na věž táhli, hrála hudba a na sto lidí stálo vúkol; dívali se bojácně, aby se nestalo neštěstí. Konečně byl zvon na věži a zasazen do železných pánvic, které zvučně klapaly, když se zvon v nich houpal. Lid byl již netrpěliv, ale musel ještě počkat, až se zavěsí těžké srdce. I to konečně vykonáno. Zvon rozhoupán a když byl v letu, pustili srdce. Ozvaly se první jasné a zvučné rány — a lid strnul leknutím! „Sau! Sau!“ („svině, svině!“) hučí zvon a čím déle zní, tím větší truchlivost zmocňuje se lidu. „Ustaňte!“ volá vážný hlas ke zvoníkům a zástup opakuje hlasitě: „Ustaňte! Ustaňte!“ Zvon dozněl a nyní rozhučel se hlas lidu. Radili se sem i tam, ale nic moudrého nevymyslili. Po chvíli usneseno, aby zvon ještě jednou zkusili. Dali znamení a zvoníci rozhoupali znova nalezený zvon. Avšak, ó běda! „Sau! Sau!“ ozývá se opět z kovových úst, tak že si mnozí uši zacpávají, aby raději neslyšeli. Zvon

*) Opatov, městys u České Třebové s německým obyvatelstvem.

gával zřejmě na jevo, že jest zneuctěn tím, že se ho dotklo nečisté zvíře. Co počítí? Takovými zvuky nechtěl lid býti svoláván do kostela a nikdo si take nepřál, aby po smrti zvon za něj vyzváněl: „Sau! Sau!“ Uradili se tedy, že dají zvon přelíti. Bylo jim sice líto krásných ozdob, — ale co je zvon bez hlasu? Odvezli jej tedy a za několik neděl dostali přelitý. Opět bylo napětí myslí, nové bázlivé očekávání. Byli odhodláni, že zvon opět zakopají tam, kde jej našli, nebude-li jinak zvoniti. Ale zvon jich nezklamal. Po škaredém „Sau“ nebylo ani slechu, jen přelibé zvuky jako nejkrásnější hudba rozičhaly se z věže. Od těch dob zní zvon jak se sluší a patří.

(Z Kratochvilné historie měst a míst československých od Prim. Sobotky, str. 81).

Vyrytý zvon ve Vosově.

V neďaleké vsi od Vosova zvané Skřípel, kde je dnes kaple a panský poplužní dvůr, před třicetiletou válkou stával ženský klášter a při něm větší kostelík, jehož věž byla opatřena zvoncem daleko široko slyšitelným. Za třicetileté války řeholnice svoje sídlo opustily, zakopavše různé věci a mezi nimi také zvon, s věže sňatý.

Po čase, když se poměry uklidnily, lidé počali pátrati po zakopaných pokladech, ale marně. Až jednou vosovský sluha pásł stádo vepřů a večer seznal, že mu chybí jedna z největších sviní. Vrátil se na pastvisko, a našel ji v hluboké jámě, kde měla vyrytou hlavici zvonu. Nechal svinu v prohlubni, a šel oznámit do zámku, co se stalo. Tam nechtěli mu zprvu věřiti, ale když se přesvědčili, že sluha mluví pravdu, dali mu svinu darem, zvon vyhrabali a davše na něm zvěčniti tento příběh,

zavěsili zvon na kostelní věži. Zvon, okrášlen touto sviní na věži farního kostela, visí podnes.

(Karel Kazda: Pověsti a staré tradice z Podbrdsko, str. 59.)

Monstrance ve zvonu u Velké Byteše.

Ve Velké Byteši se vypravuje:

Na pastvině u Vel. Byteše páslo děvče obecního pastýře skot i brav. Při tom si všimlo vepře, který již delší dobu ryl na jednom místě. Když jej odehnala, vrátil se a ryl dále. Konečně odešel, ale přišel zase býk, který na onom místě počal hrabati. To bylo dívce nápadné. Šla tam a spatřila kovový kruh ze země vyčnívající. Plná údivu pospíšila domů a zvěštovala to otcí. Ten přispěchal a s několika sousedy na označené místo a počal tam kopati; vykopali zvon, v němž byla prosem zasypána veliká zlatá monstrance. Zvon byl ihned přenesen do města a tam byla pro něj vystavena zvláštní pevná věž. Hlas zvonu byl tak silný, že musela býti do něj provrtána díra a zalita olita olovem. Monstrance ve zvonu nalezená chová se dosud v městě a nosí se jen dvakrát do roka kolem chrámu. Práví se, že i kdyby celé město lehlo popelem, za tuto monstranci že bude ještě nádherněji znovu zbudováno.

(Z knihy dr. Jan Michalský: „O zvonech“, strana 82).

„Býčí zvon“ v Krumlově.

V Krumlově na Hrádku přijde se po padesáti schodech ke zvonici s pěti zvony. Nejstarší zvon sluje „poplašný“ a také „býčí zvon“. Latinský nápis označuje, že byl ulit L. P. 1406 v měsíci máji a pořízen urozeným pánem Jindřichem z Ro-

žemberka ke cti Královny nebes, Panny Marie. Latinský nápis zakončen je českým: ZDARŽ BOŽIE ICIS. Pod nerozluštitelným tímto zakončením jest štítek s pětistou růží. Pro tento nápis je zvon velmi památný, neboť jest to první zvon s českým nápisem. Co však znamená zkratka „ICIS“? Mnoho vědátorů trápilo se již rozluštěním, zda nevztahuje se nějak k jménu rodu, dílu či činům zakladatele a majitele erbu pětisté růže.

„Býčím“ jmenuje se zvon proto, poněvadž býk jej prý vyryl rohem blíže zřícenin kláštera Kuglevického, odtud přenesen do Krumlova.

Chroustovské zvony.

V Chroustově, na Královéměstsku, na místě kde nyní stojí kamenný kříž, býval prý první kostel. Později vystavěn kostel nynější a zvony přeneseny do Chroustova. Když se chroustovské zvony rozehrály, bylo prý je slyšeti až v Praze. Jaké oblibě jejich zvuk se mezi lidem těšil, svědčí i rozšířená národní píseň „Ty chroustovské zvony“. Sousedé však bojíce se, aby jim tak krásné zvony páni z Prahy neodnesli, zřídili si dle rady u zvonice rybník (kde dnes stojí škola), aby se hlas zvonů ztrácel a nebyl tak daleko slyšán.

O velikém zvonu bohdanečském.

Starobylý chrám sv. Maří Magdaleny v Bohdaneči chová ve své čtverhrané, kamenné věži patero zvonů pod jehlancovou střechou a to: Velký, Bednářský, Umíráček, Prostřední a Poledník. (Psáno před rokem 1914).

Nejstarší z nich „Veliký“, „ke cti a chvále boží“, má tento nápis: „Jako Mojžíš povýšil haďa na poušti, tak povýšen má být

Syn člověka, aby každý, kdo věří v něho, nezahynul, ale měl život věčný“. Nahore kolem koruny čteme ještě: „Chvaltež Pána na cymbálích dobře znějících, chvalte ho na cymbálích utěšení. Vše-
 lský duch chval Hospodina. Žalm 150“.

O tomto zvonu vypráví se, že když léta 1603 za starších městečka Jana Hypského, Petra Zabranského a jiných toho času konšelův v baště města, která tehdy s ohradou dřevěnou město chránila, byl sléván, tu davem zvědavých lidí, který cílo neznámého zvonaře obklopoval, protlačilo se několik řeholnic, právě tudy pouť konajících, kteréž přiblíživše se až k místu, kde mistr roztavený kov do formy naléval, házely do ní mlčky dukáty, aby nový zvon též zlatem zněl ke cti a chvále boží, a pak, jak přišly, tak tiše se vzdálily.

Zvon tento r. 1772 při velikém ohni, který spálil i věž kostelní, spadl ke dveřím chóru a tak se zachránil, kdežto dva jeho druhové se rozlily a prostřední, na kterýž dal 18 kop grošů Bartoloměj Zelený, poslední evangel. farář v Bohdanči, praskl. Ale že neopatrní lidé, hasící požár, lili do roztaveného zvonu studenou vodu, pukl po jedné straně a pozbyl svého jasného hlasu. Teprve roku 1780 byl od školních chlapců bez cizí pomoci opět na věž vytažen, aby zlatem svého nitra volal po širém okolí ten žalm 150., jenž nese kolem koruny a shromážděl pod stíechou chrámovou věřící z celého rybnického kraje bohdanečského.

(Fr. K. Rosůlek: „Pověsti z Pardubicka, díl II., str. 43).

Krucemburský zvon z tureckých děl.

O zvonu kostela v Krucemburku se vypravuje:
 Na zvon z r. 1541 darovaný tomuto kostelu Mikulášem Středou z Rokycan užito bylo tureckých

děl. Dárce byl prý mezi obhájci Vídně proti Turkům a vyžádal si několik ukořistěných tureckých děl, aby z nich mohl dátí ulít zvon. Zvonari slibil, že přijde o krk, kdyby se zvon nepovedl. Když byla již forma zvonová kovem vyplněna, dříve než vychladla prchl prý zvonář do blízkého lesa ze strachu. Poněvadž se ale zvon zdařil, byl zvonář bohatě podarován.

Němý zvon promluvil.

V šestnáctém století žil na hradě ledečském statečný a bohatý pán Jan Burian z Říčan. Měl prý vedle mnoha zboží ve hradních sklepeních ještě plnické tři kádě peněz! Tu najednou vypukla válka a Jan Burian s družinou svojí vytáhl do boje. Před odchodem učinil náležité opatření o majetku svém, pro případ, že by se z vojny nevrátil. Ustanovil mimo jiné též, aby — nevrátí-li se do tří let — z peněz, v kádích uložených, ulit byl veliký zvon, který by na věčnou paměť nesl jméno Jan Burian. Než se kdo nadál, uplynula tři léta a o panu Janu Burianovi nebylo dosud ani vidu ani slechu. Příbuzní jeho domnívajíce se, že v dálných končinách stihla jej nějaká nehoda, pomýšleli na to, aby odkaz jeho vyplnili. Rozkázali tudíž peníze ze sklepů vynésti a ulíti z nich mohutný zvon, jenž máno jméno „JAN BURIAN“. Když zvon byl hotov a slavnostně na věž vytažen, chtěli zkusiti, jak bude zvonit. Každý z přítomných osadníků byl zvědav, jaký zvuk vydávati bude zvon tak vzácný a drahý. Však nastojte! Nechť zvoníci sebe více se namáhali zvon rozhoupati, týž se ani nepohnul, ani nezval. Visel ve věži němý! Mnoho se o tom mluvilo a rozmanitých příčin se lidé dohadovali, ale znenáhla i tato událost upadla v zapomenutí. A tu jednoho dne zazní neočekávané s věže kostela ledečského slavnostní a neznámé

zvonění, jež po širém okolí se rozléhá. Lid vzrušen chvátá ke kostelu, zvoníci na věž, a hle, co tam spatřují? Nový zvon, o jehož rozhoupání před časem tolik rukou bylo se marně pokoušelo, sám se pohybuje a jásavě hlásá: „Pán Jan Burian jeze z války...“ Vzpamatovavše se, vyhlédli poněkud, s věže, a nové překvapení se jim naskýtá. Pan Jan Burian vskutku vrací se s družinou svojí domů. Radost lidu jest veliká, a do toho všeho mísí se stále slavnostní hlas zvonu, jenž neustává a neustává. Zvoníci snaží se jej zastaviti a umlčeti; ale jako druhdy ukázalo se všechno úsilí lidské marné v pohyb jej uvésti, tak opět marno bylo jej zastaviti. Tu sestupuje sám pan Burian z hradu svého, stoupá na věž a přiblíživ se ke zvonu, klade naň dva prsty, pravě: „Dost již, dost! Děkuji ti, Jane Buriane, že jsi mne tak vítal!“ Sotva domluvil, již zvon se zastavuje a umlká. Od té doby by! vždy rukou zvoníkových poslušen, avšak nezměnně stále do okolí hlásával: „Pan Jan Burian jeze z války...“ Též otisk prstů páně Burianových na něm byl spatřován, až r. 1805 rozlit byv, umkl na věky.

(Napsal Jan Valchář, „Český Lid“, ročník XIII., str. 179.)

—

Proč nemají v Hosticích velký zvon.

Pověst, jež charakterisuje opatrnost pošumavských sedláků, vypravují v Hostivicích u Volyně. sedláků. Vypravují v Hosticích u Volyně: V Dobrši jest na věži velký zvon, který při zvonění je slyšeti až sem. Biskup Chlumčanský ho koupil v Praze. Když byli sousedi z Hostic pozváni do zámku, řekl jim, že koupil do hostického kostela velký, pěkný zvon, aby si pro něj dojeli do Prahy. A tu jeden ze sousedů Kursa jménem, podrbl se zachem a zeptal se: „A kdo že nám zaplatí od

cesty?“ Biskup se rozzlobil: „Když vám zvon koupím, ještě abych platil od povozu!“ Vyhnal sousedy ze zámku a zvon dal do kostela v Dobrši.

(Napsal Bedřich Hlaváček, „Český Lid“, ročník XXV., str. 75.)

Výstražný zvonek poleňský.

Pověst vypravuje, že pod hlavním oltářem kostela sv. Markéty farní osady Poleňské byl prastarý pařez zazděn do oltáře; pod koruncu onoho stromu staří obyvatelé polenští, dokud byli ještě pohané, přinášeli bohům oběti. Na posvátném tom místě obyvatelé osady na víru křesťanskou obráceni vystavěli chrám svaté Markéty. Na tomto kostele býval prazvláštní zvonek. Kdykoli ohrožovalo zemi, zvláště okolí této krajiny, nějaké neštěstí, buď válka, mor, požár nebo sucho, rozzevučel se zvonek sám s sebou a vydával tak smutně plačtivý a dojemný hlas, že lid se chvěl a s pláčem za odvrácení trestů těch Boha prosil. Posledně ozval se zvonek, když Meleg na rozkaz Lonosoisův Horní Falci zpustošil a vyslání do Čech paliči, kteří zapálili město Klatovy, které bohužel z větší části lehlo popelem. Konečně byl tento zvonek odstraněn, aby lid se jeho smutného hlasu neděsil.

Přelický zvonek.

Přelický zvonek, prostřední v Přelici na Slánsku, jest zvonek s nejstarším dosud známým českým nápisem, při němž udán letopočet 1386.

O zvonu tom se vypráví, že má zvláštní zvuk smutný, což se zakládá na pověsti, která zasluhuje, aby byla tu zaznamenána.

V dobách pradávných žil prý pod Slánskou horou poustevník Petr, který lil též zvony. Jed-

nou měl líti zvon na rozkaz Smečenského pána. I žádal na něm cín a měď. Smečenský pán, ač byl varován, z lakoty sebral z rakve cín a měď, ve které byl zakladatel zámku a jeho předchůdce, zároveň s cínem, který v hradě Přisutském byl sebrán a odevzdal jej zvonaři.

Právě když Petr zaměstnán byl v dílně, dostavila se k němu paní Smečenská se svým synkem, aby si prohlédla jeho dílo. Zvonař ji napomínal, aby se nepřibližovala k roztavenému kovu, ježto by přítomností ženy mohlo býti přivoláno neštěstí. Paní nedbala napomenutí, přistoupila k jámě, v níž vřel kov, a omámena výpary, klesla i se synem Boleslavem do prohlubně. Dva životy byly zmařeny. Zvonař dokončil svou práci a zavěsil v Přelici zvon. Zvon jen jednou směl zaznít za živobyti pána Smečenského, neboť nemohl snést toho zvuku, který mu připomínal ston a nářek jeho drahých bytostí, jakož i nebožtíka, jehož kosti z rakve do kouta byly vyhozeny.

Slepotický zvon.

O velkém zvonu slepotickém na Pardubicku zaznamenáno, že jej dala ulíti slečna z rytířského rodu Slepotických ze Slepotic, co slíbenou oběť za své uzdravení v těžké nemoci; táž zároveň prosila Boha, aby nikdo od jedovaté zmijs uštnut nebyl tam, kam hlas toho zvonu slyšán bude. Skutečně prý na hodinu cesty žádný had v okolí Slepotic se neukáže.

O zvonu v Jankově.

Kdysi byl ulit zvon a dán na jankovskou kostelní věž v okresu Votickém. Byl však dosud nepokřtěn, neposvěcen. Tu jednou zdechl pán v Jan-

kově pes. Ten mu dal vyzváněti zvonem tímto hodinku. Když odzvonili jím, utrhł se najednou zvon a adlétl do lesa „Bažantnice“ zvaného, kdež se ukryl ve studni. Ten les jest od Jankova na západ asi čtvrt hodiny vzdálen. Odtud zvon ten vždy v pravé poledne vylétal a zvonil. Stalo se jednou, že žena jakási prala ve studni té přízi. Při tom zapletla se jí tato do čehosi těžkého, co nemohla vytáhnouti. Zaklela, a ihned uslyšela jakési úpěnlivé zazvonění — zvon se ztrácel v hlubinách studně, odkuž se již nikdy na povrch země neobjevil.

Podobně se vypravuje o tůni u Teplejšovic na okrese benešovském.

„Český Lid“, roč. X., str. 406. VI. Osečanský: „Pověsti o zvonech“.

O zvonu v Řečanech.

O zvonu svinčanském a opatovickém. vyuje, že když Řečany přešly na protestantského pána, kterýž chtěl po čase kostelní zvon zaměnití za chrta, zvon ten před snešením se utrhł a volal přidušeně:

„Já zvon Jan — jsem za chrta dán —“

Zapadl v hluboký rybník Houškovec, kde jej po mnoha letech domkářka Vavřinka, máchajíc prádlo, na polo z vody vytáhla, ale kterýž s podobným voláním jako kdysi opět zmizel ve hlubině.

O zvonech na lochovické zvonici, prohraných v kartách.

Na pahorku „Hrádku“ u Litomyšle byla roku 1698 vystavěna kaplička svatému Jiří. V roce 1787 když časem a povětrím velice porouchána, byla zrušena a tři její zvony darovány podle pamětní

farní knihy z rozkazu gubernia některému z nově zřízených kostelů.

Lid vypravuje, že byly dány na obecní zvoniční v Lochovicích, kde se nějaký čas nacházely. Ale tehdejší majitelka lochovického panství prohrála v kartách všecku svoji hotovost, vsadila ještě zvony a opět prohrála, načež zvony byly prý odvezeny na Krumlov a tam se až do této doby nalézají.

(Karel Kazda: „Pověsti a staré tradice z Podbruska“ str. 57.)

O zvonech na Tábořsku.

Za dávných časů byl na věži Kostelecké veliký krásný zvon, jehož sousedé osadníkům záviděli. Táborští měšťané jednou dobyli se na věž, zvon vzali a na svoji věž zavěsili.*) Zvon však jim uletěl zpět, ale špatně se na věži zachytil a spadl do studánky za kostel. Kdysi tam služka ze dvora močila len. Zvon zachytil se jí za přádeno. „Kýho čerta to táhnu?“ povídá. V tom zvon zahučel, spadl do hlubiny a již nikdo ho nespatrił.

Na cestě ze Mlýnů k Chustnici jsou balvany, na nichž spatřují se otisky zvonů. Ve Mlýnech prý měli pěkné zvony, jež se zalíbily vrchnosti choustnické. Chtěla je. Mlýnští je dali, ale zvonům se v Chustnici zastesklo, utekly s věže a cestou odpočívaly na kamenech, kde zanechaly svoje otisky.

Na počátku předešlého století žala jakási tesařka z Bečic pod hradem Příbenickým trávu srpem. Při žeti zapletl se jí nějaký řemen na srp. Podle zvyku venkovského projevila mrzutost svou ikouc: „Kýho to čerta to táhnu?“ Ale velice užasla, vi-

*) V Táboře skutečně mivali zvon (cimbál) z Kostelce, zakoupený (prý) v době pobělohorské. Nyní uložen je v radniční síni. — Jiný variant o zvonu dı, že byl zvon nesvěcený, a jak jím po prvé zazvonili, spadl s věže.

douc zvon, který zazněl a s velikým hlukem do Lužnice padl. Zaklela jej a musí nyní býti na dně, až se zase podaří jej vyloviti.

Pouť zvonů do Říma.

Na Zelený čtvrtek po Gloria — v okamžiku, kdy mysl lidí si připomíná, jak Kristus byl veden přes potok Cedron — umlkají všechny, všecičky zvony po širých českých krajích. A sotva že byly umlkly, narůstají jim křídla, zvonice se tajemně otevírají a zvony hromadně, jakoby k tajemnému povelu, vznesou se do nadoblačných, oku lidskému neviditelných výšin a nastupují dalekou vzdušnou pouť — do Říma. Ti staří a velcí, tajemní svědkové naší minulosti, letí napřed jako vůdci, vždyť už sedmsetkrát i vícekrát vykonaly dlouhou tu cestu a nezmýlí se ani o píď od správného směru; po nich následují menší a menší zvonečky, dumavé umíráčky s netopýřimi křídly, stříbrozvučné klekáničky, jako hejna stěhovavých ptáků. Nad lesy a lukami, nad městy a řekami nese se nekonečný ten šik, tak pestrý a podivuhodný. Jakkoli v každém zvonu srdce mocně buší a se zachvívá neočekávanou touhou po spatření svatého města, neprozrazuje nám pozemšťanům ani nejmenší šelest, ani nejtíší záchvěv vzduchu, kudy se výprava ubírá.

Někde si lid vypráví, že zvony prchají před rachotem klapaček a řehtaček, všeobecně se ale říká, že zvony odlétají si do Říma pro požehnání.

A v chrámu svatopetrském, jež pro ten slavnostní okamžik vzrostl nad všechny myslitelné prostory, staví se každý zvonek na své vykázané místo, neboť o Velkém pátku nastává zvláštní žehnání zvonů samým nástupcem Petrovým. Ve vší velebě přichází papež uvítat zvony celého ka-

tolického světa a žehnati jich hlasům za věrnost svatě církvi.

A právě tak tajuplně a neslyšeně se vrací celá výprava na Velký Pátek v noci ze Říma. V sobotu ráno je na všech zvonících nezvykle veselo, jeden zvon druhému se vychloubá:

„Byl jsem tam — byl jsem tam . . .“

a každý ví, že v Římě. Francie nejsou zvony po cestě unaveny, ba zdá se, že srdce jich dávno nebila tak hlasně. Jejich jásot tlumočí částečně nápis zvonku stojického:

„A.B.C.D.E.F.G.H.J.K.L.M.N.O.P.
ALLELUIA —“,

což znamená asi: „Od počátku až do konce Allelujá!“ —

Válečná léta obnovila také četné zkazky, že zvony věnované účelům válečným nepozbyly svého posvěcení a předměty z nich ulité závaznosti putovati do Říma. Tak vyprávěli dělostřelci od jedné baterky na Piavě 1918, že octli se bez děl, když měli dáti „oheň za trest“, an byl hlášen z italské strany český zpěv. Podobně vypravovali mi vojáci v Tyrolích o četných zmizelých dělech v noci Velikého pátku; však do sobotního úsvitu byla děla opět na svém místě.

Není proto divu, že nejméně smrtelník toužící po spatření věčného města nepřál si putovati se zvony do Říma. Kdy jindy naskytla by se k pouti tak dlouhé lepší příležitost? Tak vypravuje slovenská pověst, že r. 1674 unesl městu Levoči starobylý zvon „Median“ nadaného studenta, po němž na dobro veškera stopa zmizela. Týž posluhoval kanovníkovi, který svůj byt měl vyztroben obrazy dovezenými z Říma. Malý studentík nemohl se vynořiti dost krásy a toužil bezměrně po bližší prohlídce krásných chrámů a památek křesťanských. Dověděl se, že na Ze-

lený čtvrtek odlétají zvony do Říma, připravil si řemení a provazy, pomocí nichž se ve zvonu ubytoval. V kronice některého kláštera zapsáno, že ráno na Bílou sobotu byl nalezen na mramorových schodech velechrámu sv. Petra, ale nikdo se s ním nemohl dohovoreti, ani známý znatel řeči — kardinál Deodato di Sporetti, pouze lámanou latinou naznačil, že přibyl do Říma se zvony. Jeden z italských klášterů se pak slovenského studentika ujal.

Podrobně tuto pověst zapsal Svetozar Hurban Vajanský v „Národních novinách.“ (Turčanský sv. Martin).

(A. Š. — Velikonoční číslo „Čecha“, 1922).

Vyoraný poklad na zvon ve Štěpánově.

Půl hodiny od Skutče směrem ku straně půlnoční nad malebncu, stromy hojně vysázenou stráně, nalézá se vkusná ves, Štěpánov, jež založena je na ostrohu a prastarého původu.

Nemalé malebnosti dodává dědině filiální kostelík s věží a hřbitůvkem. A o zvonech zdejších vypravuje nám pověst následovně:

Před mnoha lety hospodařil na statku nyní Doležalově sedlák Jantala. Jarní slunko rozlilo opět své zlaté paprsky oroseným krajem, když hospodář na dvoře zapráhal své černé volky, by pole u stráně dooral. Dojel na pole, připravil pluh a se zbožným pozdravem na rtech zařízl do tmavé země. Již dooral poslední brázdu, když pojednou pod pluhem cosi zaharašilo. Jantala zastavil, pak zase dále popojel. Od pluhu vyvalil se na stranu s hlinou a kamenem značně veliký železný hrnec, z něž vysypalo se množství zlatých a stříbrných peněz. Jantala se z počátku nemálo zarazil, ale potom i nesmírně zaradoval. „Toť hotový poklad,“ vydechl potěšen, „budiž za to nebe pochváleno!“

Potom dooral líchu, naložil nádobu s penězi na vůz a spokojeně jel domů.

Ale dlouho se ze svého nálezu netěšil. Pan direktor rychmburský dozvěděl se nějakým způsobem o Jantalovu pokladu a jednoduše rozsoudil: Vrchnosti náleží vše, poddaný i jeho majetek! I poslal na Štěpánov drába s přísným rozkazem, aby Jantala ihned peníze na Rychmburk odvedl.

Sedlák musil arci uposlechnouti. Ale peníze v zámku strašily. Každé noci jako by je někdo v komoře vedle direktorova bytu, kam je uložili, přesýpal.

Pověřivý direktor obávaje se, by duchové, jež peníze hlídají, jak myslel, mu neublížili, poručil na třetí den ráno, by hrnec s pokladem naložili na vůz a dovezli sedlákovi nazpět na Štěpánov. Však silní koňové povozem ani hnouti nemohli.

Nyní byli na zámku jisti, že peníze jsou učarované. Vzkázali tudíž honem Jantalovi, aby si pro ně zase přišel. Soused arci neváhal, zapřáhl své černé volky a ti utáhli nádobu s penězi jakoby nic.

Do té doby byl na věži štěpánského kostela jen jeden malý zvonek. Zbohatlý Jantala na poděkování za nalezené peníze pořídil nyní druhý, pěkný a velký zvonek. Lidé okolní pak podnes, když zvonek mohutný se rozhlaholí, tvrdí, že lahodným zvukem svým hlásá: „Jantala mne vyoral, Jantala mne vyoral!“

(Tomáš Kočí: „Ze starých zvonů“. Týdeník „Maria“ z 15. května 1919.)

Pověsti o zlatém zvonu v Kostelci n. Orl.

V dávných dobách stál v kostelecké „Grundě“ klášter. Bohatstvím byl znám po celém kraji. K pokladům kláštera patřil také zlatý zvonek, který

deně se ozýval a zval zbožné osadníky k službám božím. Přišla válka. Opat kláštera měl strach, aby někdo zvonu neuloupil a radil se s řeholníky. Shodli se na tom, že zlatý zvon zakopají. I sňali zvon s věže a když jej chtěli zakopati, naposledy zazněl jeho zvučný hlas a s hromovým rachotem se propadl a s ním i klášter. Lidé potom si vypravovali, že zvon ten putuje pod zemí, až prý přejde řeku Orlici a dospěje do stráně pod borovici „Erbenku“. Ta prý uschne a její kořeny vyryje divá svině ze země. Pak zazní zlatý zvonu hlas a klášter ve své kráse objeví se zas.

Jirásek zaznamenal v Starých pověstech českých (355) tuto pověst v tomto znění:

Za dávných časů stával nad řekou Orlicí tam, kde rozkládá se nyní Kostelec, nádherný kostel. U kostela vypínala se věž, a v ní visel zlatý zvon. Když lidé tuze hřešili, propadl se kostel s věží a také zlatý zvon.

Pověst vypráví, že kostel zastkví se opět nad údolím a zlatý zvon hlaholem svým prý ohlásí nový, zlatý věk. Nežli ten čas přijde, vítr oseje za řekou stráň, že borové mlází tam vyrazí a vzroste temný les.

Krajní borovice toho lesa uschne a kořen její setlí, přijde černá svině, vyryje její kořeny a zpod kořenů zvedne zlatý zvon. Až tam do těchto kořenů starého stromu putoval dlouhou podzemní poutí.

K. J. Erben tuto pověst zbásnil a zařadil ji ve své Kytici pod název Věstkyně.

Erben sedával prý pod touto mnohověkou borovicí a proto nazvána byla Erbenkou. Do kůry její lidé vřezávali křížky, aby byli též účastni blahobytu, kterýž prý přijde. Vypravuje o tom pověst.

Před dávnými časy stál na stráni kostel se zlatým zvonem. Nesvornost a nenávisť v českém národě rozhněvaly mírumilovného Tvůrce, že kázal kostelu se propadnouti. Zlatý zvon se utrhł a

s hromovým hlasem skulil se se stráně do řeky Orlice. Až bude v Čechách zle, přizpěje se divoká svině, zvon vyryje, a kdo má na památné borovici vyřezaný křížek, ten bude si moci ulomiti kus zlata a pak bude do smrti šťasten. Proto lidé vyrývají do kůry borovice křížky, neustále věříce, že tato věštba se vyplní.

Tato pověst vypravuje se též takto: Před dávnými časy stál na stráni kostel, v němž byl zlatý zvon. Pojednou rozevřela se země a pohltila kostel se zvonem. Avšak zvon nezůstal v prohlubni, nýbrž pohyboval se opět k povrchu zemskému, kdyby tu sedlák kterýsi nebyl oral a zvonu rouchadlem nezachytil. Přišel na tu překážku, zaklel, načež zvon žalostivě zvuče, zapadl hluboko do země. Až tato borovice shnije, pod kořeny jejími najdou veliký poklad, o kterýž se rozdělí ti, kdož si byli vyřezali na borovici křížek.

(Vlastivědný sborník: Kosteletcko a Rychnovsko, strana 284).

Čarodějný hlas zvonů v jirenských lesích.

Na květnou neděli šel kdysi zbožný muž jirenským lesem. Tu zaznělo z nedaleké klášterní věžičky slavnostní vyzvánění, ohlašujíc, že začínají se ve chrámu pěti pašije. Muž obnažil hlavu a pohroužil se do tiché modlitby. Tu spatří kámen s vytesaným jehňátkem. Když tak kolem sebe se rozhlíží, poznává, že octl se najednou v překrásné zahradě, plné nádherných květů a uprostřed že stojí strom se zlatými jablky. Ustrnulý údivem zcela zapomněl, že by si mohl několik těchto zlatých plodů utrhnouti. Sotva však umkl zvon na klášterní vížce, zmizel i nádherný ráj a zbožný muž stál opět jen v jirenských lesích.

Pověst o utopených zvonech staro-boleslavských.

Nedaleko Staré Boleslavi na cestě k Brandýsu nad Labem nalézá se zbytek koryta Starého Labe, tak zvaná bezedná tůň. Když prý byl postaven kostel sv. Václava, vypůjčili si Boleslavští potřebné zvony k slavnostnímu zasvěcení z Klecan, zapomenuvše, že kostelní zvony se nikde neudrží na cizím místě, ale přestěhují se vždycky v noci tam, kam byly původně určeny. Také zvony klecanské nezůstaly na věži kostela sv. Václava, ale hned následující noci se odpoutaly a lítly vzduchem za hlaholu:

„Hou — hou!
Klecanské zvony jdou!
Jdou — jdou!“

Když právě létly nad bezednou tůní, jel po mostě s naloženým vozem kočí, který pobízel koně bičem. Najednou při zašvihnutí zapletl se mu však bič do sráce jednoho zvonu, nad čímž se kočí tak rozzlobil, že hrubě zaklel a posílal překážku do horoucích pekel. Sotva však kletbu pronesl, zahlučely zvony žalostně:

„Klecanské zvony jdou, jdou!
Ale nedojdou — nedojdou!“

a ponořily se do bezedné tůně, kde se nalézají poones.

Jen jednou jim kynula naděje, že by se mohly dostat na břeh a dokončiti zase v noci svoji pouť, kterou jim bohopusté zaklení překazilo. Jistá žena máchala v tůni prádlo a když ho chtěla vytáhnouti, zpozorovala ke svému překvapení, že se jí prostěradlo na něčem zachytlo a že je překážka příliš těžká, nežli aby ji vytáhla. Přece to však táhla dál a teprve, když už záhadný předmět měla u sa-

mého běhu — zaklela. V témže okamžiku slyšela jasně žalostný hlahol:

„Jdou, jdou! Klecanské zvony jdou!
Ale nedojdou, nedojdou!“

A zvony se zase ponořily do tůně. Když je v ní voda čistá, lze prý zcela jasně viděti, že zvony leží na dně. A kdo by měl odvahu sednouti si za tiché noci při úplňku měsíce na břeh tůně, ten prý by jistě slyšel ještě dnes při hukotu brandýsského jezu a vzdáleného šumotu staroboleslavských lesů temné naříkání klecanských zvonů: „Jdou! Jdou! Nedojdou!“

Střízlivější podání zná také pověst o tom, že v „bezedné tůni“ jsou potopené zvony. Při jejich dopravě se pobořil dřevěný most a zvony spadly právě doprostřed tůně, odkudž je nestálo za to vytahovati, poněvadž náklad na jich vylovení by býval větší, nežli co stály.

(Daniel Vilde: „Český Lid“, ročník XVIII., str. 447—8.)

Zvon sv. Jana na Práčově.

Na vysoké, srázné skále nad Chrudimkou, která si tu pracně klestí cestu nakupenými balvany žulovými, vyčnívá z okolních lesů kostelík sv. Jakuba na Práčově, jehož vysoká, štíhlá věž z dáli přívětivě kyne a vábí k sobě nejednoho poutníka.

Před mnoha a mnoha léty měli na kostele tom zvon, zasvěcený sv. Janu. Ten jak se rozezvučel lahodným, kovovým svým zvukem, bylo jej až v Chrudimi slyšeti. Měšťanům chrudimským se zvon ten líbil i chtěli jej mocně mítí. Ač pak za něj Práčovským slibovali tolik dukátů, co by se jich v řadě na cestě z Chrudimě na Práčov vešlo, nechtěli tito o prodeji ani slyšeti.

Jednou jel pán Chrudimě z honu okolo kostela, když se právě vyzvánělo poledne. I zastavil se tu a s potěšením naslouchal velebným zvukům. Nemoha odolati touze, zastavil se na Práčově a tu nabízel sousedům za zvon to, co mu bylo nejmilějším — svého chrta. Tentokráte proti všemu očekávání přijali Práčovští nabídku o výměnu zvonu za chrta. Když zvon sjímali s věže, skulil se jim po příkré stráni a valil se s ohlušujícím rachotem, z kterého zřetelně vyzníval nářek:

„Já, svatý Jan — za chrta dán!“

Zapadl do řeky Chrudimky a to právě v místě nejhlubším, kde od nepaměti „ve viru“ se říká.

Po dlouhém čase jakási žena z Práčova prala „ve viru“ len. Pere, máchá, a pojednou nemůže len z vody vytáhnouti. Když pozoruje, že na něm visí něco těžkého, pracuje statně dál, a hle! Ve vodě se objeví zvon. Žena se toho ulekla a zaklela. V tom zvon zapadl s rachotem opět do vody a leží prý tam podnes.

(„Chrudimsko a Nasavrcko“, díl III., str. 172.)

Potopený zvon u Lipovce.

Na kopci Ovčíně stával neveliký kostel sv. Bartoloměje. V jeho věži byl zvonek, jehož hlas mile se rozléhal krajinou. Kostel byl málo opravován a bral za své. Také vížka se bořila, až konečně se zvon utrhł a kutálel se po svahu. U studně, již nyní Uhrovatka říkají, mocně zazněl a potopil se až na dno.

Na zvon se zapomnělo. Až po čase kterás žena ve studni máchala přízi. Tu najednou ucítila, že se jí něco těžkého zavěsilo na přádeno. Nevěděla, co se stalo, a nemohouc přádeno vytáhnouti, hlasitě zahubovala. V tom zvonek zazněl milým hlasem a spadol zpět do hlubiny. Od té doby ho nikdo neviděl ani neslyšel.

Pověst o potopeném zvonu bývá též zhusta spojována s velmi rozšířenou pověstí o Janovi, jenž byl za chřta dán.

(Ant. Svoboda: Vlastivědný sborník „Kostelecko a Rychnovsko“, str. 287.)

Potopený zvon Všejanský.

V obcích Rejšicích a Všejanech u Luštěnic vyměnily kostelní zvony. Zvony však s věže uletěly, ale na poloviční cestě se srazily v místech, kde je studánka Hněvánov. Všejanský zvon spadl do studánky, kdežto rejšický doletěl až na své místo. Jednoho dne přišla hajná z nedaleké hájenky máchat do studně nitě, na které se jí zvon přichytil. Hajná nevěděla, co je toho příčinou, a zlostně vykřikla: „Kerej se mi čert chytil na ty nitě?“ Sotva to dořekla, zvon spadl do vody, naposledy žalostně zazněl, a to tak silně, jako káňž hrom uhoří, že v celém kraji bylo to slyšeti. Zvonu nikdo již nespát il. Studánka zakryta potom prkny.

(Napsal Václav Kozák. „Český Lid“, str. 76.)

Utopené zvony.

Na věži tmáňského kostela sv. Jiří vyzváněl již dávno a dávno klekání starý, mrzutý kostelník. Při tom vždy na zvonění zle láteřil. Jednou zvlášť hrubě zaklel a tu zvon vyletěl oknem a zmizel v nedalekém rybníku.

Poděšený a udivený zvoník rychle běžel, aby zvon z rybníka vytáhl, ale zvonu nenašel. Všechno hledání bylo marné a tmáňský kostelíček dlouho zůstal o jednom zvonu.

Rybník nalézá se u kostela podnes a v něm prý utopený zvon.

(Karel Kazda: „Pověsti a staré tradice z Podbraska“, str. 50.)

Pověst o zvonech v Choustníku.

Jihovýchodně od Tábora leží zříceniny hradu Choustníka, jednoho z nejzachovalejších hradů českých. Zdvihají se na vrchu, jenž na tři strany příkře spadá v rovinu, na straně východní dosti příkře se svažuje k vesnici Mlýnům. Stezka z této vesnice do vsi Choustníku, jež leží na straně západní od hradu, jest téměř poseta obrovskými balvany. Na jednom z nich jsou rýhy, jež vypadají jako otisk zvonů. O tomto balvanu vypravuje lid následující pověst:

Mlýnské zvony vyznamenávaly se krásným hlasem. I chtěla vrchnost v Choustníku, aby jí Mlýnští své zvony dali. Tito ovšem byli nuceni tak učiniti, ale zvonům zastesklo se v Choustníku po známé věži i známých lidech, i utekly s věže choustnické a ubíraly se do Mlýnů. Na cestě však unaveny jsouce, odpočívaly na balvanu, v němž obrysy jejich se vyryly.

O tom koluje však ještě tato varianta:

Choustnická vrchnost nařídila Mlýnským, aby vyměnili své zvony za choustnické. Zvony z obou vsí však nezůstaly na svém novém bydlíšti, vydaly se samy na cestu k původním domovům; potkavše se pak v lese, odpočívaly a pohovořily si na balvanu, v němž na památku vtiskly své obrysy.
(Lev Winter, „Čes. Lid“, roč. XII., str. 373.)

Dolanské zvony.

Asi čtvrt hodiny cesty nad Zvíkovem bělá se v úcolí kostelík sv. Petra a Pavla a pod ním na stráni roztroušeně stojí chaloupky a domky vesnice Dolan. V osmnáctém století zchudl kostelík, odňali mu zvony i nářadí kostelní. Mělo se mu však dostati zvonů. Mnohé chrámy a kláštery byly za

Josefa II. zrušeny. Z nich pak se přidělovaly zvony i náčiní kostelům jiným, hlavně venkovským. Z chrámu sv. Mikuláše na Starém Městě Pražském byly určeny zvony do kostela dolanského. V obci byla radost z tohoto daru. Trvala však jen krátce. Obyvatelé nedaleké křičské obce měli farní chrám, k němuž byl přidělen i kostelík dolanský. Tito nesli tudíž těžce, že má být i kostelík sv. Petra a Pavla opatřen velikými zvony. Přáli si jich sami a hovořili, že pro Dolany jsou dostatečné malé zvony. Pletichami se jim zdařilo, že byly zvony v kostele dolanském sejmuty a zavěšeny v Křiči. Ale když je prvně rozhoupali, jich srdce prudce tloukla. A nebyl to radostný, krásný hlas, který jímá srdce. Ba hněvivě, výstražně znělo krajem volání zvonů: „Do Dolan — do Dolan!“

Venkované, uslyševše ve zvucích přání zvonů, snímají je ať v průvodě odvázejí je do vsi Dolan. Prosili pak, aby jim byl odpuštěn pyšný čin. — Brzy rozechvěla se srdce zvonů na kostelíku sv. Petra a Pavla, a byl to hlas jasný, smírný i velebný; ani památky v něm po stýskavém volání v Křiči.

(Jos. Königsmark: „Rokycansko v pověstech“, str. 82.)

Vyměněné zvony v Suchomastech.

Na Borku, k němuž jsou přiřazeny Suchomasty, měli odedávna větší a zvuknější zvony nežli v blízké Tmáni. To hnětlo tamní obyvatele tím více, že suchomastští při každé příležitosti jimi se vychloubali. I usnesli se, že zvony tajně vymění, což také učinili. Jaké však bylo jejich podivení, když ráno přišli do kostela a původní zvony našli na svém místě. Pokus několikrát opakovali, ale zvony vždy se vrátily.

Na vrchu „Lejškové“ dosud lze viděti na pastvině zelené kruhy, kde prý zvony odpočívaly.

(Karel Kazda: „Pověsti a tradice z Podbrdská“, str. 55.)

O zvonu v kostele sv. Štěpána.

V Mýtě byla před mnoha léty jen kaple. Farním kostelem byla svatyně u sv. Štěpána. Stalo se, že občanům mýtským kaple nestačovala a do farního kostela jim bylo daleko. Proto rozšířili kapli sv. Jana Evaneglisty o loď a kostel tento stal se farním. Neměli však zvonu pro svatyni. Rozhodli se tedy, že převevou velký zvon svatoštěpánský a ozdobí jím nový kostel farní. Jinak však se skončila tato věc. Snесли zvon z věže, naložili a práskli do páru koní, aby táhl. Ale koně stojí! Přivedli ještě pár. Ale všecken potah stojí jako přimražen. Přišli kněží. Ti snad vysvětlí, proč se to děje. Prý je tu jakási vyšší moc, jež zabráňuje, aby byl zvon odvezen. Obrátili tedy svůj vůz. Počali se jen jednomu páru a ten sám odvezl zvon na staré místo, odkudž zaznívá krásným hlasem do široka a daleka.

(Podle Fr. Lega v Brdském kraji II. Též Jos. Königsmark: Rokycansko v pověstech, str. 23).

Původ zvonů Vilímovských.

Vilémovice též Vilímovičky na Kutnohorskú děkují za své jméno zakladateli, jehož jméno bylo Vilém či Vilím. Dle lidového podání stávaly na místě nynější osady dva statky a ty náležely dvěma bohatým příbuzným, jichžto jména byla Vilém. Jeden byl bez dítek, druhý měl jedinou dceru Marii. V dohodě postavili ku cti Panně Marii kostelík a zasvětili jej Narození Panny Marie. Dotyčná

ocera, když oba bratři se zavázali, že do kostelíka pořídí každý z nich jeden zvon, přinesla v klíně hojnost peněz stříbrných a věnovala je k slití zvonu. Tak stalo se, že jeden zvon zasvěcený Matce Boží, byl mohutný, druhý menší. Oba ale vynikají zvláštností hlasu. Rodák vilímovský, profesor Frant. Sova sděluje ještě pověst jinak.

V okolí udržuje se v lidu pověst, že když byl původně postaven kostel v Janovičkách, měl menší zvony a proto zvony vilímovické byly přeneseny na věž do Janoviček a naopak. V noci prý se zvony utrhly a přeletěly na svá místa, na cestě u kříže se srazivše. To opakovalo se prý třikráte. Po té zůstalo při starém umístění. Pověsti té lid tím více věřil, poněvadž drahnou dobu let byl jeden zvon v Janovičkách prasklý a jakoby připomínal zmíněnou srážku.

Vyměněné zvony.

Na zvonících v Dublovicích a Nechvalicích (okr. Sedlčany) jsou dva zvony, o nichž koluje zvláštní pověst. Kdysi se v obou obcích zvonilo nekřtěnými zvony. Tu se stalo, že se oba ty zvony utrhly, a odlétly do protivných obcí, totiž dublovický do Nechvalovic a tento do Dublovic. Na cestě pak prý si zvony odpočívaly na kameni, na kterémž až do dnes znáti po nich vytlačené rýhy. Na nových zvonících zůstaly, ale na svůj původ nezapomněly; dosud nechvalovický zvon temně hučí: Du-blo-vák, Du-blo-vák, v Dublovicích pak cinká: Ne-chva-lák, Ne-chva-lák!

(Dle pověsti zaznamenané Vlastimilem Osečanským v „Českém Lidu“, roč. X. str. 406).

Svatojánský zvonek.

Nad řekou Vltavou pod Křešřovicemi stojí na skále farní kostel zasvěcený sv. Janu Křtiteli. Ve věži jeho visí zvonek, který u plavců a vorařů požíval pověřčivé moci.

Plaví se totiž po řece Vltavě od Budějovic, Vltavotýna a Křešřovic mnoho dříví po vorech.

Plavci, kteří jsou na vorech zaměstnáni, slují prameňáci, lidé to veselí, zbožní i pověřčiví. Jsouce větší část života svého v přírodě a pozorující její změny, stotožňují i svůj život se změnami těmi a zvykají zjevy několikrát opakující se vztahovati k sobě buď ku štěstí nebo neštěstí, dle toho, v jakém případě se týž výjev opakuje.

Tak mělo se to i se zvonkem ve zvonici sv. Jana Křtitele.

Kdykoliv plavci připluli na vorech pod skálu, na níž kostelík stojí, vždy zbožně se pokřižovali a pomodlili „Otčenáš“ za zemřelé, kteří na hřbitově u tohoto kostelíka odpočívají.

I stalo se několikrát, že pluli plavci kolem právě v okamžiku, když hlas zvonku doprovázel smrtelníka k poslednímu odpočinku. Jeden z pověřčivých pravil:

„Chraň nás Bůh neštěstí; to není dobrým znamením, slyšíme-li zníti umíraček a zvláště s věže, jejíž kostel zasvěcen jest sv. Janu Křtiteli, to prý značí nehodu.“

A že na vorech se dosti často nehoda stane při plavbě přes jezy, stalo se i tehdy právě onomu pověřčivému. Vor se přetrhl, on byl udeřen do ruky tak silně, že spadl do vody a div neutonul a rukou dlouho nemohl vládnouti.

Od té doby byli plavci rádi, když propluli kol osamělého kostelíka, aniž zvonek zněl.

Zvonek sv. Jana Křtitele stal se pojednou plavcům postrachem na vorech, ale i ženám a dětem v domácnostech.

„Jen aby neslyšeli zvonek,“ říkalo se, což znamenalo tolik, aby šťastně do Prahy dopluli.

Ale tak jako pověst vznikla přičiněním pověřčivého „prameňáka“, tak zanikla opačným jeho druhem.

Vystoupila zase jednou naše Vltavinka vysoko, že jenom lodi troufaly si po prudkém jejím toku plouti.

Majitel dříví byl by však rád vypravil aspoň jeden vor do Prahy, aby měl ve skladišti dostatek dříví. Podobaloť se, že ho bude potřeba, hlavně dříví stavebního.

Ale žádný nechtěl se ani za trojnásobný plat na vodu tak vysokou pustiti. O tom zvěděl prameňák Šoura, odhodlaný to hoch, veselý, ale dobrosrdečný.

Měl starou matičku, jejíž podporou byl, a při tom podporoval mladšího svého bratra na studiích. Ten došel k majiteli dříví a pravil:

„Pane, dáte-li mně čtyřnásobný plat, dovedu vám vor šťastně do Prahy.“

Kdož byl raději, nežli majitel. Slíbil ochotně, ano ještě uvolil se každému přidati, když šťastně doplují.

Šoura našel si ještě dva soudruhy a za velikého podivení a zlých proroctví vydali se na cestu. Ani se jim nezdála býti řeka tak prudká, až když ocitl se v prostředku. Tu ztratili ti dva zmužilost a toliko Šoura zůstal stejně odhodlaný.

„Dělám to pro matku a bratra,“ říkal si stále, čímž se stalo, že neviděl žádného nebezpečí, řídě vor s klidnou rozvahou.

Ke všemu ještě, když přijeli pod kostelík, zavzněl zvonek sv. Jana, a oba druzi Šourovi div nezemřeli strachem.

Nyní byli přesvědčeni, že se živi již nevrátí, že někde zahynou.

Šoura však zle se zlobil na ně. Sám smekl čepici a vroucně se pomodlil, hledě si při tom

plavby voru, který dovedně řídil. Lidé na břehu divili se, že tři odvážlivci pustili se s vorem na tak vysokou vodu a předpovídali jim zahynutí.

Ale byli to vesměs falešní proroci.

Šoura se svými druhy šťastně dostal se do Prahy, aniž se jemu i jeho druhům nejmenšího přihodilo.

Dlouho vypravovalo se o jeho odvaze i o tom, že i při znění zvonku sv. Jana nic se mu nestalo.

A když si ještě některý plavec někdy povzdychl při slyšení zvonku: „Chraň nás Bůh od neštěstí“, odpovídal mu jiný: „Zajisté ochrání tě Bůh, budeš-li pozoren všech pravidel při plavení vorů.“

A tak znenáhla přestali si lidé hlasu zvonku všimati, a dnešní pokolení snad již ani té pověsti nezná.

(A. K. Husová, Besídka mládeže r. 1905).

Jan za chrta dán.

V Řečanech u Přelouče visel ve věži zvon posvěcený sv. Janu. Jednou se pánu toho statku zachtělo po drahém chrtu, ale ku po divu nemohl ho jinak dostat, než kdyby dal zaň zvon, který byl na řečeňanské věži. Pán tedy připověděl a poslal lidi, aby zvon s věže sňali. Sotva však byl sňat, vyletěl jim z rukou a padl do rybníka Houžovce. Ani památky po něm nezůstalo, jen když letěl, slyšela se slova: „Já zvon Jan, jsem za chrta dán“.

Mnoho let potom bába jedna z Řečan jménem Vavřinka prala tu přízi. Tu zvon se nějak na ni chytil a bába její i s přízí vytáhla. Že pak vytahování bylo obtížné, zaklela, ale v tom okamžiku zase padl zvon do rybníka, a slyšeti bylo zase: „Já zvon Jan, jsem za chrta dán.“

(Aug. Sedláček: „Sbírka pověstí histor. lidu českého“, strana 183. Pod stejným názvem je známá báseň Šnajdrova).

Zvon v bezedné studánce.

Na sever od Mukařova jest mezi lesy „Dlouhá louka“. Za třicetileté války měli lidé strach o zvon, a proto jej dobře schovali. Hodili jej do studánky uprostřed Dlouhé louky. Zvonek ten hlídá bílý pes. Když v Mukařově zvoní poledne, pobíhá pes po louce. Běda tomu, kdo by tou dobou šel přes louku. Stáhl by ho do studánky, která nemá dna. (Podle vypravování babičky K. Hervtové ze Žernovky. — V. Říha, „Pod Lipany“, roč. II., strana 29.)

Zázračné zvony.

Některý zvon má prý tu moc, že tomu, kdo jím zvoní, vyplňuje přání; tak daleko široko pověstným jest zvonek kostelíka na jezeře Bledském v Kraňsku. Též o umíráčku z XV. věku pocházejícím a na vížku kostela v Rohožné od sv. Maří Magdaleny z Hlásnice přeneseném vypravují, že zvonívá-li jím chromý neb neduživý na svatou Maří Magdalenu, uzdraví se. (Braniš, „Zvon“ str. 51.) Podobně slyšel o čarovné moci zvonku jedné vísky na Vysokomýtsku, při jehož nedělním ranním klekání vyprošují si dívky své ženichy.

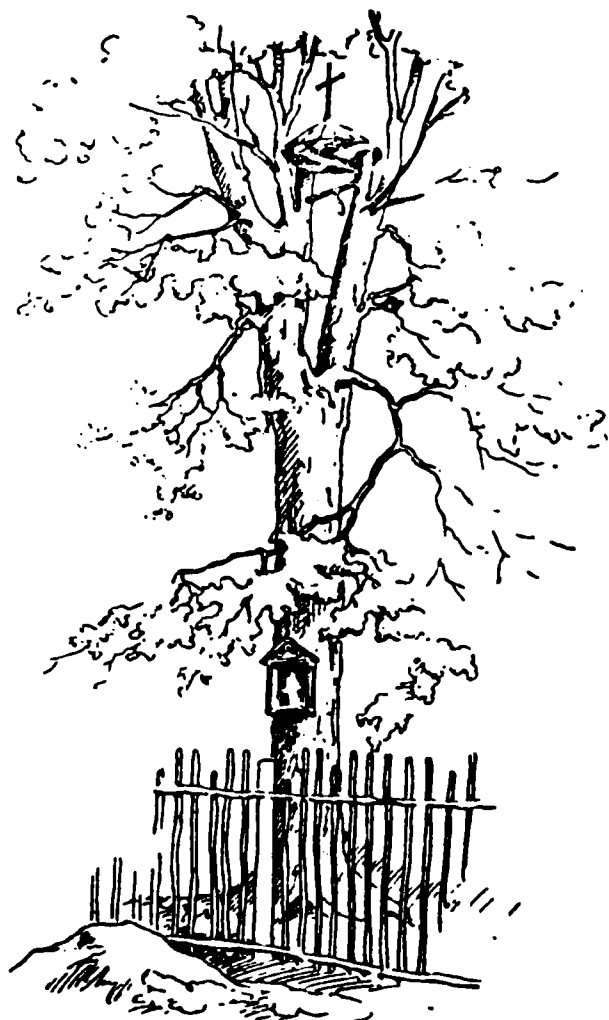
D o s l o v e m.

S jakou oddaností a láskou k tajemným zvونům odjakživa náš český lid lnul, dosvědčuje vedle četných pověstí mnoho lidových dokumentů.

Podarí se mi najíti ctitele českých zvonů, jenž by mi umožnil sebraný tento materiál vydati tiskem a tak širšímu kruhu čtenářstva mohla se otevřít brána do tajemné, čarokrásné říše zvонové, kde alespoň na chvíli se zapomíná všech strastí a hořkostí života?

Záhodno by bylo také, aby brzy vydána byla publikace našich malebných zvoniček, jež pomalu mizí z našich dědin a návší, a které tak lahodně dominovaly nad doškovými střechami. Prozatím ve svých kresbách zachraňuje nám je pro tento obor zanícená malířka Olga Runtová.

Snad i pro knihu o dějinách rekvisice zvonové u nás v Čechách naleznou brzy vydavatele, aby pracně soustředěný i tento tragický materiál o nešťastných našich zvonech veliké doby utrpení a běd byl zachován budoucnosti...

O. Runtová: Osirelá zyonička po rekvisici.

Čtete

Legendy Velikonoční.

Napsal prof. **Em. Žák.**

Úprava vkusná! 67 stran.

Formát 23×15¹/₂ cm.

Cena pouze Kč 5.—.

„Legendy Velikonoční“ jsou o to krásnější, oč bolest jest hlubší a krásnější radosti. Svatost bolesti se svým uklidňujícím, očišťujícím a smírujícím účinkem spočívá v této knize Žákově, jež jako by byla psána ve chvílích povznesení kněžského nitra nad skutečnými smutnými poměry dneška, ve chvílích oddechu a pohroužení sama sebe v přemítání o vigiliích o utrpení Páně, tragedie Kalvárské a slavného vzkříšení. Při čtení Žákových „Legend Velikonočních“ jdete celým utrpením Páně. Forma a sloh legend jsou neskonale krásné, vynalézavost motivů legendárních bez újmy pravděpodobnosti. Nejsou to pouze legendy, jsou to meditace, které poeticky i plasticky tvoří ony vývody z utrpení Páně, jež každý čtenář může přenést do svého nitra, především do svého života náboženského. Doporučujeme Žákovy „Legendy Velikonoční“ všem opravdovým křesťanům, zvláště těm, kteří touží najít v křesťanství poesii víry přinesenou v život.

Objednávky přijímá a obratem vyřizuje

knihkupectví – V. KOTRBA – antikvariát

Praha-II., Pštrossova ulice číslo 198.